

COLOFON

JAARGANG 31 - NUMMER 4

DECEMBER 2021

Rosmalla (ISSN 0925-2894) wordt 4 keer per jaar uitgegeven onder eindverantwoording van het bestuur van Heemkundekring Rosmalen.
Hoff van Hollantlaan 1
5243 SR Rosmalen

E-mail adres:
info@heemkundekringrosmalen.nl

website:
www.heemkundekringrosmalen.nl

Bestuur Heemkundekring Rosmalen:

- Rien van den Broek, voorzitter
- Marja Spierings-Voets secretaris
- Wim van Son, penningmeester
- Peter van Hoek, lid
- Hans Groenewoud, lid
- Piet Korsten, lid

Werkgroep Redactieraad 'Rosmalla':

- Gerrit Mol
- Michiel van Heumen
- Wim van Son
- Hans Groenewoud
- Wil Coppelmans
(lay-out en tekstverwerking)

Productie:

- Druk: Nextprint B.V. den Bosch

Losse nummers:

- €5,50 per uitgave

Kopijadres:

- rosmalla@
heemkundekringrosmalen.nl

Ledenadministratie:

- Annette Hurkens
heemkundekring@kpnmail.nl

Iedere auteur draagt persoonlijke verantwoordelijkheid voor zijn of haar artikel. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd tenzij bronvermelding plaatsvindt.

Inhoudsopgave

Pagina

<i>Bestuur</i>	De voorzitter aan het woord	2
<i>Jo Versteijnen</i>	Monniken in de kelder van Perron 3	3
<i>Hein van der Flier</i>	De motte van Rosmalen, de Rodenborch en de Annenborch	8
<i>Hans Groenewoud</i>	Een bijzondere archiefkelder	13
<i>Gerrit Mol</i>	Herrie in de Rosmalense raad	15
<i>Henk de Werd</i>	1955 Eerste Hinthamse revue (deel1)	16
<i>Jo versteijnen</i>	Leuke zoekopdrachten op verzoek	21
<i>Michiel van Heumen</i>	Grondgebruik in de gemeente Rosmalen in 1832	24
<i>Jo Versteijnen</i>	Wat is het Brabants dialect toch een mooie taal	28
<i>Hans Groenewoud</i>	Ontvangen schenkingen voor het archief	29
<i>Martien Veekens</i>	Een dorpswapen en dorpsvlag voor Rosmalen	30
<i>Hans Groenewoud</i>	Het nalatenschap van het St. Antoniusgilde uit Hintham	33
<i>Rien van de Broek</i>	Voetbalhistorie uit ons eigen durpke (deel 2)	35
<i>Gerrit Mol</i>	Voor God, Koningin en Vaderland	37
<i>Gerrit Mol</i>	Brabants	38

Foto voorzijde omslag: De boerderij van Klaas van Liempt, met op de achtergrond de Lambertuskerk. Het schilderij is in de vorige eeuw gemaakt door de Hinthamse schilder Piet Engels. Het schilderij hing altijd bij zoon Hendrik, die kortgeleden op 94-jarige leeftijd overleed. De nabestaanden schonken het schilderij aan onze heemkundekring.

Foto achterzijde omslag: Maquette van De Gele Hoeve gemaakt door Riny van Hassel.

De voorzitter aan het woord

Rien van den Broek, voorzitter

We kijken even terug maar vooral vooruit

Je vraagt je af waar gaat dat heen en komen we ooit nog van dat coronavirus af. Ik weet het natuurlijk ook niet. Het enige wat ik nu wil zeggen is, pas goed op je zelf, en vooral blijf gezond.

Voor u ligt weer een mooie goed gevulde Rosmalla. Ook dit kwartaal is het de redactie weer gelukt om alles voor elkaar te krijgen, uiteraard met hulp van onze schrijvers.

Rosmalla en digitale nieuwsbrieven

Steeds stellen we ons de vraag wat komt er in Rosmalla en hoe gaan we om met nieuwsbrieven. In november van dit jaar heeft u allen een digitale nieuwsbrief ontvangen. Dit willen we ook in 2022 gaan doen, zodra er nieuws is te melden krijgt u de nieuwsbrief per e-mail. Heeft u geen e-mailadres dan bezorgen we de nieuwsbrief in uw brievenbus.

Stickerfoto-verzamelalbum 'Ons mooi durpke'

De actie van Winkelcentrum Molenhoek is een daverend succes geworden, mede dankzij onze eigen Heemkundekring en Marlyart van Ronald en Antoinette van Grinsven.



Er zijn 7.000 exemplaren van het verzamelalbum gedrukt. Op een honderdtal na zijn alle boeken uitgegeven. De overgebleven boeken en alle ingeleverde fotostickers zijn inmiddels bij de Heemkundekring. Wij zorgen ervoor dat alle boeken compleet kunnen worden gemaakt. Zijn er leden die nog fotostickers missen of nog geen boek hebben, stuur een mail naar secretariaat@heemkundekringrosmalen.nl en veel kans dat we je nog kunnen helpen.



Ons Heemhuis ziet er weer fraai uit

Het secretariaat en de heemkamer zijn opgeruimd en opnieuw ingericht. Er is een nieuw groter scherm opgehangen zodat we onze films en lezingen aan kleine groepen nog beter kunnen presenteren.

Wat staat er op de planning voor 2022

- Verder inventariseren en digitaal vastleggen van ons archief
- Verbeteren en uitbreiden van onze beeldbank foto's en bidprentjes
- Het maken van korte historische 'Tijdstukken'
- Elk kwartaal een nieuwe Rosmalla
- Regelmatig een nieuwsbrief rondsturen
- Invullen vacature P.R. en communicatie
- Aanpassen van onze statuten en huishoudelijk reglement
- Uitwerken van het beleidsplan 2022-2025
- Het houden van een Algemene Ledenvergadering op 29 maart 2022 (onder voorbehoud)
- Overleggen met de gemeente en Perron-3 over onze huisvestingswensen.

Bedankt

Mijn voorwoord sluit ik graag af met het bedanken van al onze leden voor hun trouwe lidmaatschap. Onze vrijwilligers wil ik graag bedanken voor hun geduld en inzet, het was en is natuurlijk nog steeds een lastige periode waarin we zitten. Sponsors, relaties bedankt voor jullie warme belangstelling.

Fijne kerstdagen en een voorspoedig maar vooral gezond 2022.

Monniken in de kelder van Perron 3

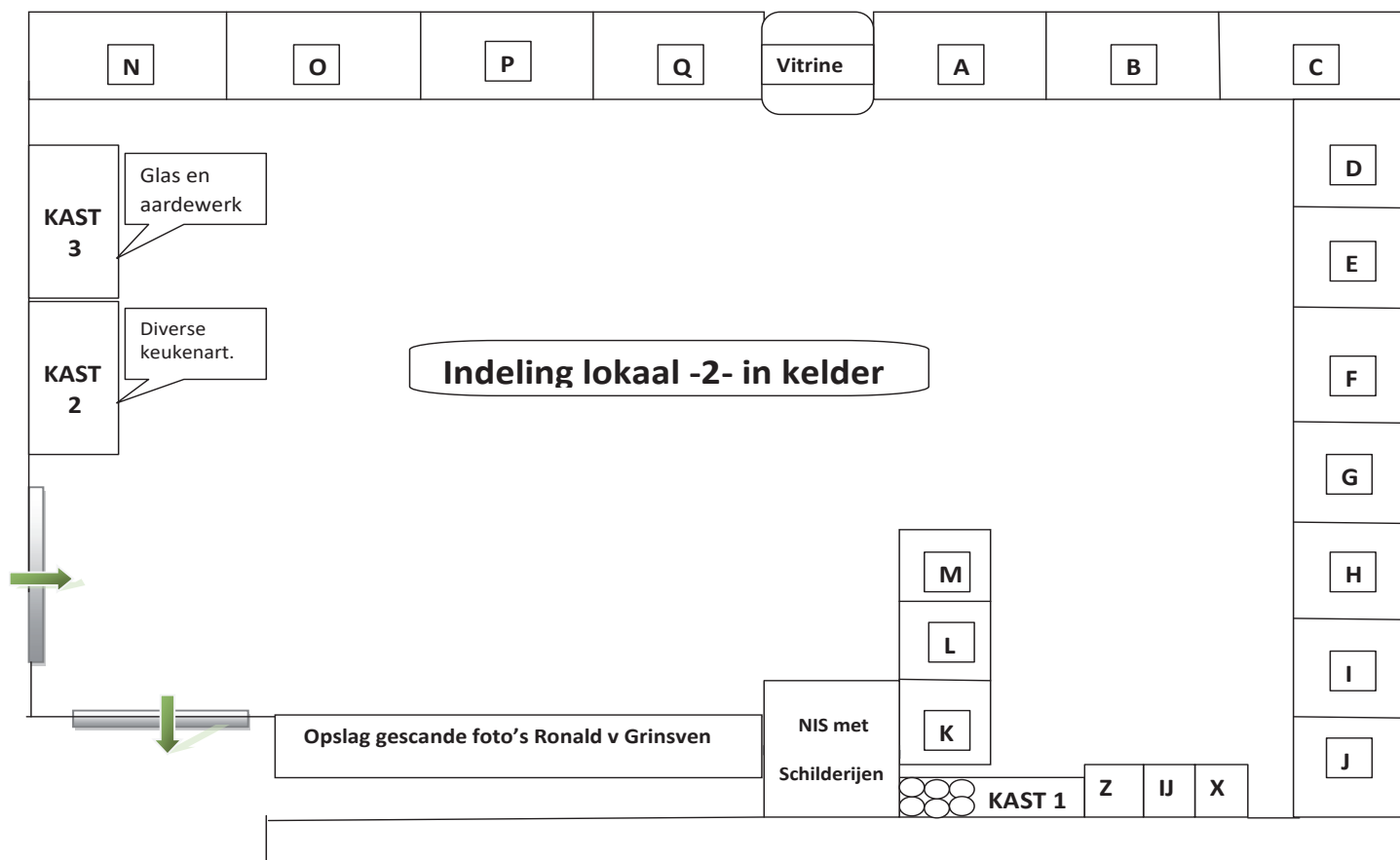
Jo Versteijnen

Nog voor de coronapandemie was ik voor een antwoord op een vraag op zoek naar een artikel, waarvan ik wist dat ik dat in een van de opgeslagen dozen in de kelder kon vinden. Het ergerde mij dat ik een aantal stellingen moest doorzoeken voordat ik eindelijk het gezochte had. Na overleg met Frans Driessen besloten we om daar iets aan te gaan doen. Prima besluit, maar toen kwam het coronavirus roet in het eten gooien. Voorlopig geen toegang tot de kelder en dus was het wachten. Begin januari van dit jaar hebben we besloten om toch maar met z'n tweeën en met inachtneming van onze gezondheid en de nog steeds geldende coronaregels te beginnen met de klus.

Wat was nu de beste manier van werken. De bedoeling was om elke doos met inhoud te benoemen en die doos een vaste plaats toe te kennen in het opbergrek.

Als dan in een later stadium de inhoud van elke doos zou worden vastgelegd en opgeslagen in het computersysteem, dan moest, met een zoekfunctie elk artikel snel te vinden zijn. Goed idee, maar een hels karwei om uit te voeren door de grote hoeveelheid en onduidelijkheid van alles wat er opgeslagen is. Het werd echt monnikenwerk dus.

Zo is nu de indeling van de stellingen



Waarom die onduidelijkheid en warboel?

C.C. De Bron



De reden van de onduidelijkheid is niet zo moeilijk te raden. De heemkundekring is vanaf de oprichting in 1989 al “tig” keer moeten verhuizen. Na de oprichting begonnen in C.C. De Bron in een klein lokaaltje en in een tijdperk waarin nog geen computers en digitaal netwerk voorhanden waren werd het meer een verzamelplaats van allerlei gereedschap, foto's, schilderijen en krantenknipsels. Rosmalen was van oudsher een dorp van agrariërs en bouwvakkers. Dat was aan de verzamelde spullen die binnenkwamen te zien. Ook veel religieus getinte artikelen kwamen binnen. Door de beperkte ruimte was er niet veel mogelijk, maar er was tenminste een lokaal.

Hoofdgebouw Coudewater



Dat werd anders toen de HKK ging verkassen naar de prachtige locatie in het hoofdgebouw van Coudewater.

Dit onderkomen was een verademing, een zee aan ruimte en volop mogelijkheden. Met een uitgebreide groep vrijwilligers werd fanatiek gewerkt om muren uit te breken, stellingen op te bouwen, te schilderen enz. Er werd zelfs een eigen keuken ingericht compleet met keukenblok en koelkast. Ook was er een prachtige buitenplaats ter beschikking. Wat een luxe, wat een ruimte. Maar ook aan deze weelde kwam een einde. Het gebouw kreeg een andere bestemming en moest geld opbrengen. Waar nu naar toe?

Torengedouw Coudewater.

Geen nood, op Coudewater was niets te gek. Op de begane grond van het torengebouw was nog volop ruimte vrij. Dus was het alweer de handen uit de mouwen steken, al het opgebouwde afbreken, weer verhuizen en opnieuw opbouwen en indelen. Na een aantal jaren werden ook voor Coudewater nieuwe plannen gemaakt en moest de HKK weer wijken.



Bernadettekerk Maliskamp



In de leegstaande Bernadettekerk in Maliskamp was nog wel ruimte vrij om een groot aantal, vooral veel gereedschap en “ijzerwerk” te plaatsen. Veel “papierwerk” kon in de aanbouw van de pastorie opgeborgen worden. Op deze locaties heeft onze collectie veel te lijden gehad van vandalisme en wateroverlast. In de kerk zaten dikwijls daklozen (na inbraak via de sacristie) die vernielingen aanrichtten en alles wat brandbaar was gebruikten om een vuurtje te stoken. In het bijgebouw was eens een waterleiding gesprongen, waardoor van het materiaal dat op de begane grond stond veel verloren ging.

Perron3



Toen ook de Bernadettekerk een andere (commerciële) bestemming kreeg stond alweer de volgende verhuizing voor de deur. Na veel zoek kon er in Perron3 ruimte worden gehuurd. Het “kantoor” kwam (later) op de bovenverdieping en in de kelder was plaats voor opslag van materialen. Veel van onze verzamelde landbouwspullen uit de kerk konden geen plaats meer krijgen in deze ruimte en werden overgedragen aan andere instanties of opgeruimd. Nood brak wet! Ook de beginsituatie in Perron3 was niet ideaal. Het “kantoor” en de opslagplek lagen ver uit elkaar met een behoorlijk hoogteverschil. Het was dus veel trappen lopen. Binnen Perron3 is de HKK ook nog een paar keer moeten verkassen binnen de aanwezige lokalen. Maar ook hier is de beschikbare ruimte veel te klein om volop te kunnen stralen als heemkundekring. We blijven hopen!

Het bestuur blijft driftig zoeken naar een definitieve oplossing voor ons huisvestingprobleem. Wie weet gebeurt er nog ooit een wonder en komt er toch nog ergens een mooie locatie ter beschikking.



**Dit was vooral de oorzaak van al die warboel,
een logische verhuis warboel!**

De gekozen werkwijze

We zijn begonnen om alle aanwezige rekken te voorzien van een letter en dat liep van **A tot Q. (zie boven)** In elk rek zaten “oplegplanken” en daarop stonden een aantal dozen met inhoud. Deze “planken” kregen ook weer een nummer (**1 t/m 6**) evenals de doos die er op stond. Zo kwam in **stelling A –plank 1– doos 1** Nu konden alle dozen in de stellingen op deze wijze van een code worden voorzien. Het ligt in de bedoeling om in de nabije toekomst van alle dozen een inventarislijst te maken, zodat we precies weten wat er allemaal aanwezig is en wat eventueel niet belangrijk is om te bewaren, of juist wel. Door deze gevonden gegevens te digitaliseren kan straks met een zoekfunctie snel een artikel gevonden worden.

Foto's

Regelmatig kregen we tijdens het uitzoeken veel losliggende foto's in handen. Onze voorzitter Rien van den Broek maakte een afspraak met Ronald van Grinsven van Marleyart om al deze foto's vakkundig te digitaliseren. Nadat deze foto's zijn gescand worden de teruggekomen “papieren” foto's netjes in ordners in een aparte stelling geplaatst om ze zodoende goed te kunnen bewaren naast de digitale versie.

Schilderijen en tekeningen.

In de loop der jaren is de HKK in het bezit gekomen van een groot aantal schilderijen en tekeningen. De meeste schilderijen zijn in het verleden al eens gefotografeerd, maar zijn ondertussen ook weer aangevuld met nieuwe exemplaren. Ze staan nu gezamenlijk opgeborgen in een trolley en kunnen eventueel later opnieuw uitgezocht worden.

Inhoud diverse dozen in stelling A – B

A.1.1 Rosmalen varia 1 (invent. lijst)	B.1.1 Rosmalen varia (4)
A.1.2 Rosmalen varia 2 (invent. lijst)	B.1.2 Volkscultuur Samenleving
A.1.3 Rosmalen varia 3 (invent. lijst)	B.1.3 Volkscultuur Toneelver. RAT
A.2.1 Historie HKK (invent. lijst)	B.2.1 Kunst en cultuur
A.2.2 Gegevens stamboom Coppens	B.2.2 Overheid en politiek
A.2.3 Onderwijs en gezondheid (invent. lijst)	B.2.3 Behoud Rosmalen
A.3.1 Tekeningen & blanco A3 bladen	B.3.1 Onderwijs en gezondheid (schoolboeken)
A.3.2. Hout en Bouwbond (invent. lijst)	B.3.2 Historie HKK Rosmalen
A.3.3. Vlaggen en bord (Hout en bouwbond)	
A.4.1 Foto's Samenleving	B.4.1 Coudewater (Birgitta) t/m
A.4.2 Doos Samenleving	B.4.7 Coudewater (Birgitta)
A.4.3 Vijf boeken (openbaar kunstbezit)	
A.5.1 Doos Coudewater	B.5.1 Gegevens Toon Dielissen (201)
A.5.2 Gegevens over oud Rosmalen	B.5.2 Gegevens Toon Dielissen (201a)
	B.5.3 Schenking Toon Dielissen (2021)
A.6.1 Doos met doeken/kleden Coudewater	B.6.1 Div. artikelen Rosmalen (doos 002b)
A.6.2 Ned. Vereniging huisvrouwen NVVH	B.6.2 Historie Rosmalen (doos 056)
A.6.3 Div. artikelen Rosmalen (doos 002a)	B.6.3 Doos met oude kleding en klompen
A.6.4 Historie Noord-Brabant (doos 104)	B.6.4 Diverse zwarte doeken voor TT tafels

Inventarisatie

Het ligt dus in de bedoeling om alle dozen te bekijken en per doos een inventarisatielijst te maken in Excel. Deze gegevens worden dan in een bestand gezet met een zoekfunctie. Dat wordt nog een flinke klus, waar leden die interesse hebben zich uit kunnen leven.

Voor een aantal artikelen is het niet zinvol/noodzakelijk om die in detail te beschrijven. Ik denk dan aan het archief van de Carnavalsvereniging Rosmalen (CVR). Deze zijn bijeen gezet in rek **D**. Ook staat er veel documentatie van bestuursvergaderingen en andere bestuursgegevens. Dit moet door iemand van het bestuur uitgezocht worden.

Ook de grote hoeveelheid aan ordners met krantenknipsels in de rekken **K** en **L**. De ordners zijn voorzien van het jaartal en de meeste gegevens hieruit zijn bij de uitgevers van de bladen digitaal beschikbaar. Het is dus niet zinvol om dit allemaal uit te zoeken.



Frans werkt op hoog niveau

Inventarislijst

Bij enkele dozen was al een inventarislijst aanwezig. Ik weet nog niet of die al digitaal opgeslagen zijn.

De inventarislijst van **Doos A.1.1** ziet er gedeeltelijk als volgt uit.

Inventaris doos A.1.1.

Folder bureau voor rechtshulp
Sportief Rosmalen 2002 ledenlijst
Sportief Rosmalen 2004 ledenlijst
Boekje “we hèn ’t samen zo goewd”
3 parochieblaadjes St. Lambertus 1986
Herinneringsprentje Deken van Roestel
Feestgids Deken van Roestel 1936 – 1961
Verkiezingsfolder Thé Heijmans
Boekje “Lieve god ze draaien me dol”
Folder Café Café
Jaarverslag judoclub Rosmalen
50 jaar bevrijding (toespraak Tijn Coppes)
Programmaboekje revue “Als ik de lotto win”
Krantenknipsels gemeentehuis 1 en 5
Tekening “Rosmalen blijft”
Poster “Boeketje Rosmalen”
Boekje toneelver. “Drie koningenavond”
Boekje “Hertogenvandeling”
Boekje “Rosmalen 50 jaar op de planken”
Boekje Toneelvereniging”
Boekje “Wat moet ik met die ouwe vlam”
Boekje “Als ik vader word”
Boekje “Lang zal opa leven”

Op dit moment (1 oktober 2021) zijn Frans Driessen en ik ongeveer gereed met het voorbereidende werk en kan er binnenkort begonnen worden met het inventariseren. Er is ondertussen een mail met oproep voor vrijwilligers voor dit werk uitgegaan. Dus wie interesse heeft is welkom op maandagmorgen. Het uitzoeken hoeft niet in de kelder te gebeuren maar in het Heemhuis.



De kelder is op lager niveau

De motte van Rosmalen, de Rodenborch en de Annenborch

Hein van der Flier

Bijna iedereen in Rosmalen kent het beeld van de boom die op de heuvel in de Overlaet staat. Die 'zandhoop' is één van de 13 beschermde rijksmonumenten in Rosmalen! Wat weten wij van dat monument? Wanneer is het aangelegd en door wie. En waar lagen de Rodenborch en de Annenborch? Op die vragen zoeken we hier een antwoord.



De Rosmalense motte met de 250 jaar oude lindeboom.

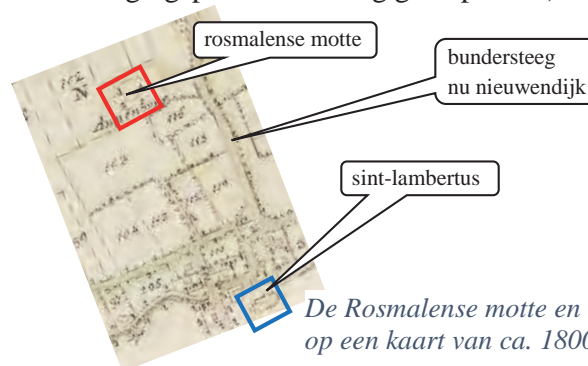
Wat is een motte en waar stond die in Rosmalen.

De heuvel waar de lindeboom op staat, wordt een 'motte' genoemd. Dat is een ronde kasteelheuvel. Die bouwde men met grond die vrijkwam bij het graven van de gracht die daaromheen werd aangelegd. Zo'n heuvel had steile zijden en de top lag meestal op 3 à 4 meter boven het maaiveld. Daarop stond een toren van waaruit de omgeving werd beheerst (zie foto hieronder).



Reconstructie van de motte 'Terra Maris' in Oostkapelle.

Ons land telde meer dan 200 mottes en restanten van 80 exemplaren zijn nog aanwezig. Het overgrote deel is aangelegd tussen 1150 en 1250. Kort daarna kiest men niet zelden voor deze vorm van verdediging maar bouwt men ook vierhoekige stenen kastelen.¹ Vermoedelijk is de Rosmalense motte vroeg in de 13^e eeuw tot stand gekomen. Men koos een plek aan een (oude) stroomgeul van de Maas nabij de kerk: het centrum van het dorp. Die plaats bood zicht op de omgeving en was goed verdedigbaar, want grondwater vulde de grachten. (Bij de aanleg van dit verdedigingspunt was er nog geen polder.)



De Rosmalense motte en de kerk op een kaart van ca. 1800.

De dijkbrief van de polder 'Van der Eigen'

De hertog van Brabant stichtte in 1309 de polder, maar de rijke grond langs de Maas werd in die tijd al gebruikt. Daarbij ondervond men soms last van de rivier en nam maatregelen door de aanleg van dijkjes en verbetering van de waterafvoer. Het is een misvatting te denken dat de eigenaren met de handen over elkaar wachtten tot de hertog een dijkbrief gaf! Voorafgaand aan de instelling van een polderbestuur was er een organisatie die met mondelinge afspraken en beperkte middelen hetzelfde doel nastreefde.²

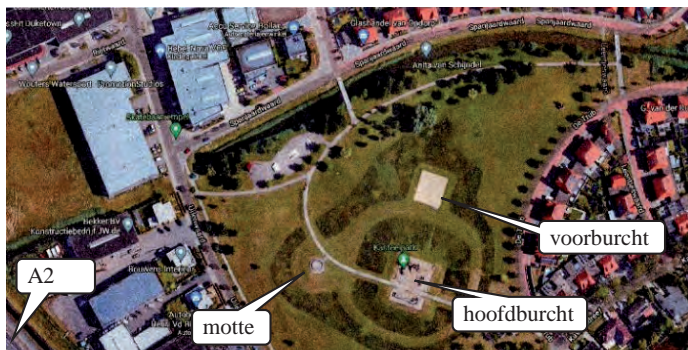
De dijkbrief kan je opvatten als een win-win situatie:

- De hertog ontving geld. Van de boetes die door het polderbestuur werden opgelegd, was $\frac{2}{3}$ voor hem;
- De hertog kreeg invloed. Hij benoemde de hoofdschout van Den Bosch die tevens dijkgraaf was;
- Het bestuur kreeg de beschikking over juridische middelen om lastige maar noodzakelijke beslissingen te kunnen nemen;
- Het beleid werd gedecentraliseerd en eigenaren werden sterk bij de ontwikkelingen betrokken.

Vóór de hertog het polderbestuur rechten gaf, lag het gezag bij de belangrijkste eigenaar. Wie was dat?

De heren van Meerwijk

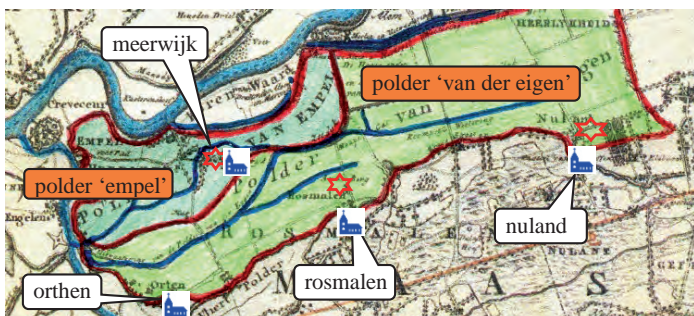
Martien van Asseldonk komt tot de conclusie dat de heren van Meerwijk het in de 13^e eeuw in het stroomgebied van de Maas tussen Geffen en de Dieze voor het zeggen hadden.³ Wij krijgen een indruk van hun macht, als wij het ‘kasteelpark’ van Empel bezoeken. Daar liggen de fundamenten van hun vesting. Op de luchtfoto zien we van links naar rechts:



Kasteelpark Empel met de fundamenten van kasteel Meerwijk.

- De motte waarop een verdedigingstoren stond. Deze deed dienst voordat de burcht werd aangelegd;
- De vierkante hoofdburcht in het midden, die is omgeven door een gracht (nu hoog gras);
- De voorburcht met de bedrijfsgebouwen waarlangs men het kasteel kon bereiken en
- Een tweede gracht om dit complex heen.

Daarnaast bezaten de heren van Meerwijk rond 1300 volgens Van Asseldonk: de hoge en lage heerlijkheid van Empel en Meerwijk; vermoedelijk een huis in Nuland; onroerend goed in Rosmalen en rechten in Geffen. Vanuit hun gezag over dit gebied mag worden verondersteld dat deze heren ook verantwoordelijk waren voor de verdediging van dit gebied tegen indringers. De aanleg van de motte te Rosmalen zal op grond van deze redering zijn uitgevoerd in opdracht van de heren van Meerwijk.



Polders Van der Eigen en Empel met kerken en versterkingen rond 1300.

Rond 1300 komt in Rosmalen geen kasteel zoals in Empel. Alle investeringen gaan naar de bouw van de stadsmuren van Den Bosch. Die stad kreeg in 1300 van hertog Jan III toestemming om fors uit te breiden. Wat gebeurt er met het land van de familie Van Meerwijk te Rosmalen waar de motte deel van uitmaakte?

Nieuwe eigenaren van land in Rosmalen

In het jaar 1300 - dus kort voordat het polderbestuur hier in 1309 de macht krijgt - verkopen Wouter en zijn zonen Jan en Daniël van Meerwijk het eigendomsrecht van 'al hun bezit in de parochie Rosmalen' aan een zekere Nella, de weduwe van Willem Pellifex.⁴ Lang blijft dit niet haar eigendom:

- In april 1343 heeft Woltherus genaamd Bexken Dicbier een deel hiervan in zijn bezit. Hij schenkt in dat jaar de helft van het land in Rosmalen 'dat hij van de erfgenamen van Nella kocht' aan de Tafel van de Heilige Geest in Den Bosch.⁵
- Thomas van Savoie - een kleinzoon van Nella Pellifex - volgt dit voorbeeld en draagt in 1348 een deel van het Rosmalens bezit dat hij van zijn oma kreeg over aan de Tafel van de Heilige Geest.⁶



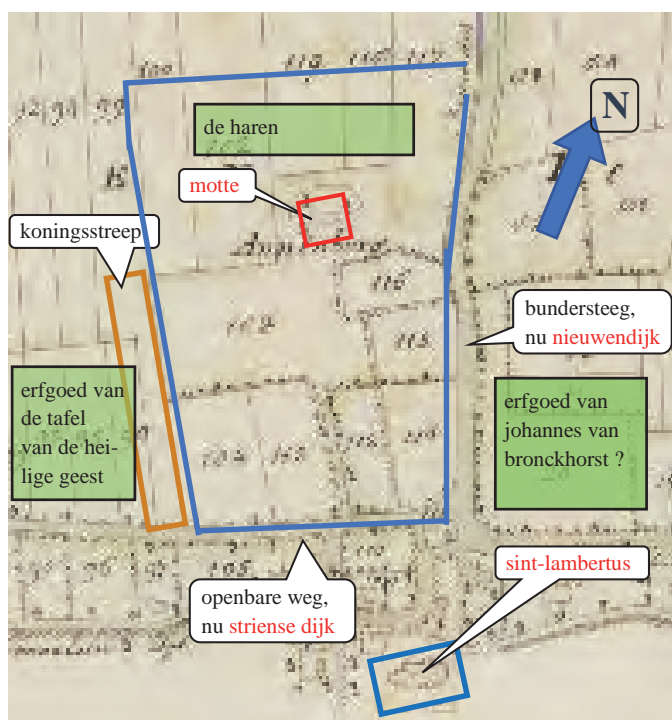
De kerk, de motte met de lindeboom en de fundamenten van kasteel Rodenborch/ klooster Annenborch liggen in één lijn.

Kasteel Rodenborch en zijn vermoedelijke stichter

In het begin van de 15^e eeuw zijn buitenhuizen, voorzien van grachten, bruggen en torentjes geliefd bij de elite. Zo verschijnt er vlak ten noorden van de motte van Rosmalen een kasteeltje. Als dat huis in 1485 wordt verkocht, noemt men dit: het 'huis of kasteel Rodenborch van wijlen Arnold Heym'. Wie is dat?

Arnold maakt deel uit van de invloedrijke familie Heym en trouwt met Elisabeth van Bommel. In 1435 is hij schepen van Den Bosch en vervangt de dijkgraaf. Ook in 1443 wordt hij tot schepen benoemd. Arnolds band met Rosmalen blijkt als hij in juli 1444 zijn testament op laat stellen. Daarin legateert hij 10 rijns gulden aan de Sint-Lambertus en 4 mud rogge per jaar voor de stichting van een altaar voor Onze Lieve Vrouw in die kerk. In datzelfde jaar sterft hij.⁷

Henk de Werd schrijft dat Rodenburg rond 1400 is gebouwd door Hendrik Dicbier († 1430).⁸ Met zijn bezittingen in Mierlo, Megen en Empel was die daar zeker toe in staat, maar ik heb geen aanwijzing gevonden dat hij hier land of een huis bezat. Arnold kocht diverse stukken grond rond 1435, waaronder land 'naast de Koningsstrepen' plus een perceel 'In de Haar' dat eigendom was van Johan Berthold Bac.⁹ Ik vermoed dat Arnold Heym dit kasteeltje liet bouwen.



Land dat in 1485 werd gekocht voor klooster Annenborch.

Beschrijving van Rodenborch

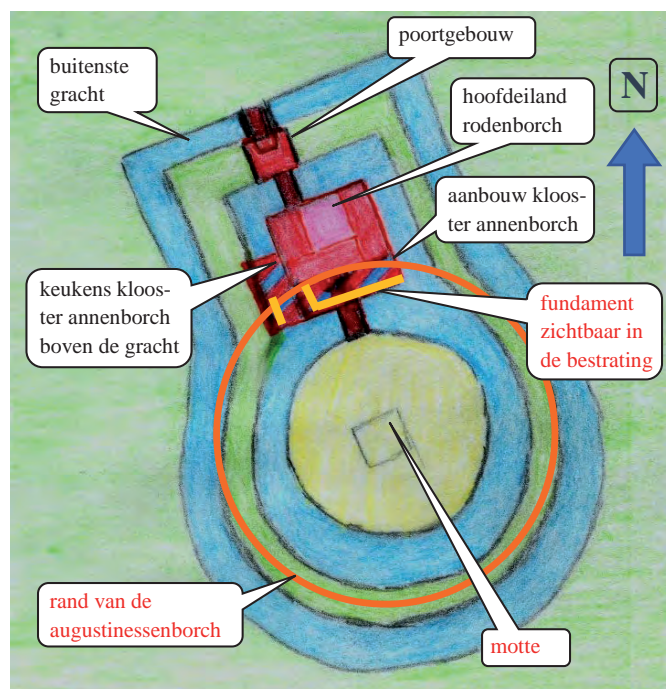
Als Rodenborch in 1485 wordt verkocht, hoort hier een gebied bij met een oppervlakte van 11 morgen ofwel ruim 9 hectare. Dat land ligt tussen (zie kaartje):¹⁰

- De openbare weg (nu Striense dijk).
- Het erfgoed van de Tafel van de Heilige Geest.
- Het erfgoed van Johannes van Bronckhorst.

Op het terrein stonden behalve het huis de volgende opstanden die de waarde verhoogden: twee boomgaarden, een moestuin, een boerderij met twee bergplaatsen en een bos tot aan de openbare weg. Vier percelen weiland 'de Haren' lagen ten noorden van dit kasteeltje.

Aan de hand van de artikelen van Van Genabeek is onderstaande tekening gemaakt van de motte, het kasteeltje en het klooster dat daar na 1485 werd aangelegd.¹¹ Wij zien de volgende onderdelen:

- De buitenste gracht. Deze kon men passeren via een brug die werd verdedigd door een poortgebouw;
- Het hoofdeiland. Dit kon men bereiken met een brug over de binnenste gracht. Op een terrein van 20 bij 26 meter stond het kasteeltje op kademuren omringd door water.
- De motte. Vanuit het hoofdeiland was er een brug naar de motte. De muur was ter plaatste versterkt door twee halfronde torentjes. Op de heuvel stond toen vermoedelijk geen toren meer.



Schets van de motte, Rodenborch en de Annenborch.

Wat gebeurde er daarna met Rodenborch

Na de dood van Arnold Heym in 1444 erft zijn dochter dit huis en het bijbehorende land. Deze Aleida trouwt met Herman van Bronckhorst. Haar man sterft in 1467; wanneer Aleida overlijdt is niet bekend.

De weduwe of een erfgenaam komt in financiële problemen. Rodenborch en het bijbehorende land komen namelijk rond 1482 in bezit van Henrik Bredebaard. Die legt in deze periode beslag op goederen van personen die hun verplichtingen niet na komen. Na gedwongen verkoop komt dit complex in bezit van Willem Hinckart.

De stichting van klooster Annenborch

Een groep Augustinessen uit Den Bosch zoekt een eigen onderkomen en men ziet mogelijkheden in Rosmalen. Iemand die zelf niet mag of wenst te handelen, roept de hulp in van priester Arnoldus, zoon van Petrus Michiels. Die vraagt Jan van Baexen om Rodenborch te kopen, waar men het klooster wil vestigen. Er zijn twee redenen waarom Arnoldus voor Jan kiest:

- Jan is vóór of in het jaar 1484 getrouwd met Geertuid van der Aa en daarmee een solide partij in Den Bosch. Bovendien is hij in Gorinchem de plaatsvervanger van de stadhouder van Holland. Hij wordt als koper geaccepteerd en krijgt de kans door een 'goed werk' zijn positie binnen de elite te versterken.
- De 2^e moeder van Jan is Janna Heym († 1501). Zij kan een nieuwe functie voor het huis van Arnold Heym hebben ondersteund.

Arnoldus Michiels heeft voor Rodenborch direct 400 goudgulden beschikbaar en zal later nog 350 gulden aan Jan van Baexen betalen. Willem Hinckart blijkt niet bereid dit bezit voor minder dan 1200 gulden te leveren. Daarop besluit Jan er zelf 450 gulden bij te leggen. Daarop verbindt hij de volgende voorwaarden:

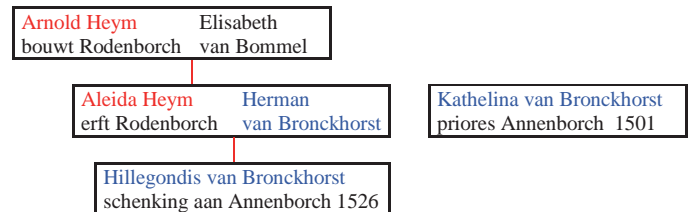
- Het klooster wordt Annenborch genoemd. (De keuze van Anna, de patroonheilige van onvruchtbaren, kan samenhangen met Jans - niet vervulde - kinderwens.)
- Iedere zaterdag wordt er in de kloosterkapel een mis opgedragen aan Maria en
- Op de vooravond van de vier jaarlijkse boetedagen wordt een mis gelezen voor het zielenheil van Jan, zijn vrouw, Jans ouders, broers en zussen.

Jan van Baexen kiest in 1484 voor 'Annenborch'. Die naam krijgt in 1964 opnieuw betekenis als het Rosmalense bejaardenhuis zo genoemd wordt. Nu kennen we de Annenborch als verzorgingshuis dat in 2012 werd geopend en waarnaast een dependance van het J.B.Z. zit.

Met de aankoop van huis Rodenborch beschikken de Augustinessen nog niet over een klooster. Zo ontbreken een kapel, een grote keuken en slaapgelegenheid. Besloten wordt om het gebouw uit te breiden. De westelijke gracht wordt overkluisd en hierboven komt de keuken. De zuidelijke gracht wordt deels gedempt en denkbaar is dat daar de kapel komt. In 1494 is het klooster gereed.

Het vermoeden bestaat dat de families Van Bronckhorst en Heym een belangrijke rol speelden bij de financiering van de Annenborch. Aanwijzingen daarvoor zijn:

- De stiefzoon van Janna Heym schenkt 450 gulden;
- Margriet, de dochter van Herman Aerts van Heym is in 1494 Augustines te Rosmalen.¹²
- In 1501 is Kathelina van Bronckhorst prioeres.¹³
- In 1526 schenkt Hillegondis van Bronckhorst, dochter van Aleida Heym een groot bedrag aan het klooster.¹⁴



Het einde van het klooster

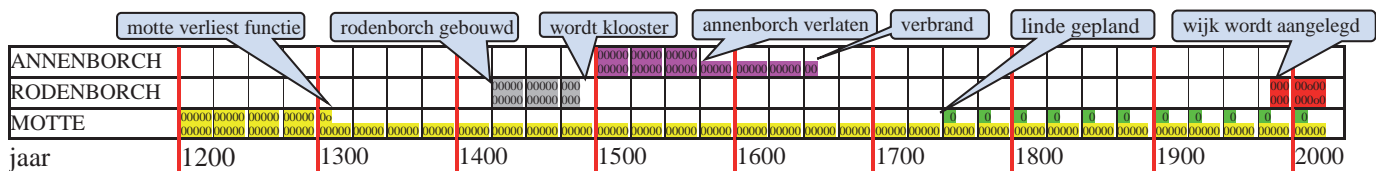
In 1572 besluiten de Staten van Holland om Willem van Oranje als stadhouder te erkennen. In de 'misdadige opstand' die volgt, krijgen de zusters zo te lijden onder de 'storm der calvinisten' dat zij besluiten in de stad te gaan wonen. Zij verlaten de Annenborch definitief.

In 1669 brandt het klooster af en zo blijft de kasteelheuvel als een opvallend element in de polder over.



De motte met de lindeboom voordat de polder werd bebouwd.

Wie hem hier heeft gezet is niet bekend, maar de linde die hier rond 1750 is geplant,¹⁵ geldt algemeen als herdenkingsboom. Ook bij het voormalige klooster 'Eikendonk' van de Franciscanessen, pal langs de A2 bij Den Bosch, markeert een linde de woonplek van de zusters.



Samenvatting

De kasteelheuvel van Rosmalen is rond het jaar 1200 aangelegd op enkele honderden meters ten noorden van de kapel. Die heuvel is gebouwd met de grond die vrijkwam bij de aanleg van een gracht om de heuvel heen. Op de motte stond een houten toren van waaruit de vijandige troepen konden worden waargenomen. Op zeker moment kiest men ter verdediging voor woontorens, maar dat gebeurt hier niet. De Rosmalense toren verdween, maar de heuvel bleef bestaan.

Rond 1430 wordt direct ten noorden van de motte een huis aangelegd. Rodenborch is het buitenhuis van Arnold Heym. Met zijn grachten, poorten en bruggen ziet het eruit als een kasteeltje. Zijn dochter Aleida erft het bezit, maar zij of een nakomeling komt in financiële problemen. Daardoor wordt dit huis met bijbehorend land omstreeks 1482 verkocht aan een handelaar.

Een groep Augustinessen is dan op zoek naar een eigen klooster. Jan van Baexen wordt benaderd om huis Rodenborch aan te kopen. Als blijkt dat er te weinig geld beschikbaar is, schenkt Jan 450 gulden en verbindt daar onder meer de voorwaarde aan, dat het klooster 'Annenborch' wordt genoemd. Er volgt een flinke uitbreiding. Als de Annenborch in het najaar van 1572 wordt overvallen en geplunderd, vluchten de 25 zusters die daar dan wonen naar Den Bosch en keren niet meer terug. De kloostergebouwen branden in 1669 af. Op de motte wordt omstreeks 1750 een lindeboom geplant.

¹ H.P.H. Janssen, 1996, 'Het kasteel in de middeleeuwen', in *1000 jaar kastelen in Nederland*, 37-45.

² R. Kranenburg, 1935, *Het Nederlandsch staatsrecht, deel II*, 264-296. In 1288 lag hier een al een Maasdijk. Zie H.G.J. Buijks, 1996, *van den Grave aff totter Diezen toe*, 14-15.

³ M.M.P. van Asseldonk, 2002, *Meierij van 's-Hertogenbosch, evolutie van plaatselijke bestuur*, 470-472.

⁴ H.P.H. Camps, *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312*, 593.

⁵ A.C.M. Kappelhoff, 1980, *Archief Tafel Heilige Geest 's-Hertogenbosch*, deel 1, nr. 268.

⁶ A.C.M. Kappelhoff, 1980, *Archief Tafel Heilige Geest 's-Hertogenbosch*, deel 1, nr. 301.

⁷ BHIC, Archief Jezuitencollege (toegang 244), inv. nr. 87, regest 27.

Wat is er nu nog zichtbaar

In het stedenbouwkundige plan van de Overlaet heeft de motte een bijzondere plaats gekregen: precies om de kasteelheuvel heen ligt de weg 'Augustinessenborch'. Juist door de ruime plek die hierdoor ontstond, is de kasteelheuvel herkenbaar en wordt de oude lindeboom tot één van de ca. 80 'bijzondere bomen' in Nederland gerekend.¹⁶

De plaats waar de meest zuidelijke fundamenten van de Annenborch lagen, is zichtbaar gemaakt door afwijkende bestrating in het wegdek. Zo heeft de gemeente hier iets zichtbaar gemaakt van het verre verleden van Rosmalen.



De fundamenten van de Annenborch zijn in de bestrating zichtbaar gemaakt

⁸ H.J.M. de Werd, 1987, *Oud-Rosmalen*, 200.

⁹ BHIC, Archief Jezuitencollege (toegang 244), inv. nr. 87, regest 22; zie ook inv. nr. 84, regest 21 en inv. nr. 87 nr. 23.

¹⁰ M. Veekens & E.J.W.M. van der Dennen, '1 juli 1485. Het zei u allen bekend', in *Rosmalla*, jrg. 7 (1996) nr. 3, 1-9.

¹¹ R.J.M. van Genabeek, 2019, *Stad op de schop*, 87 en R.J.M. van Genabeek, 'Rosmalen 1200 jaar en ouder', in *Rosmalla*, jrg. 25 (2015) nr. 2, 13-20.

¹² H.J.M. de Werd, *Oud-Rosmalen*, 201.

¹³ W.J.F. Jutten, 'Aanvulling op Schutjes' geschiedenis', in *Taxandria*, jgr. 9 (1902), 89.

¹⁴ BHIC, Archief Jezuitencollege (toegang 244), inv. nr. 87.

¹⁵ H.J.M. de Werd, *Rosmalen vroeger*, 273-276.

¹⁶ De Bomenbieb, gids voor liefhebbers en experts.

Een bijzondere archiefkelder

Hans Groenewoud

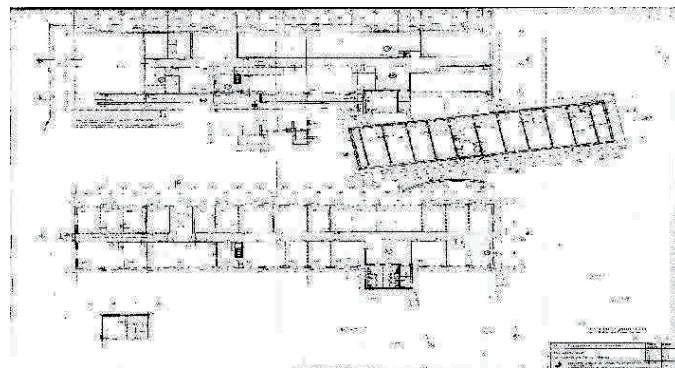
Regelmatig krijgen we via onze website vragen en verzoeken toegestuurd. Via het secretariaat komen ze dan bij mij terecht vanwege mijn bestuursfunctie Collecties & Archieven. Het zijn heel gevarieerde vragen en verzoeken. Meestal gaat het over zaken, die zich in een ver verleden hebben afgespeeld. Ook krijgen we de vraag om gebruik te mogen maken van een bepaalde foto uit ons archief of dat we mogelijk iets kunnen vertellen over de leefomstandigheden van bepaalde personen in een bepaald tijdvak. Een oplossing vinden voor al deze verzoeken is een leuke bezigheid. Het levert je ook nog eens meer kennis op van de leefomstandigheden door de jaren heen van ons eigen dūrpke.

Soms springen vragen er uit, omdat ze afwijken van de bekende vragen. Vooral de vraag die afgelopen voorjaar aan ons werd gesteld. Vanuit 's-Gravenhage, ofwel Den Haag bereikte ons een heel afwijkende vraag. Voor het gemak volgt hier zoals het bij ons binnenkwam:

- *“Mijn naam is Kees van Leeuwen, ik ben onderzoeker naar de Koude Oorlog in Nederland. Ik ben onder andere co-auteur van het boek ‘Schuilen in Den Haag, Erfgoed van de Koude Oorlog’, daar-naast ben ik adviseur van de gemeente Den Haag op dit gebied. Tevens heb ik in opdracht van de Rijksdienst Cultureel Erfgoed een rapport geschreven: ‘In geval van nood’ dat de verschillende regeringen bunkers in Nederland omschrijft. Ik ben bezig met een onderzoek naar de GCCV (Gemeentelijke Commandopost Civiele Verdediging) van de verschillende Gemeenten. Ik vond ergens op een lijst dat er een zo’n atoomschuilkelder zich in Rosmalen zou moeten bevinden. Dit zou zich bevinden onder het gebouw Hoff van Hollantlaan 1 Rosmalen. Ik ben op zoek naar informatie over deze schuilkelder, voornamelijk over de bouw en constructie ervan. Ook enige andere informatie over gebruik en functie van deze GCCV-schuilkelder zal interessant zijn voor mijn onderzoek. Indien mogelijk, zou ik in de toekomst een bezoek aan de schuilkelder willen brengen als er nog resten aanwezig zijn, dat zou ik erg waarderen. Ik hoop dat u mij hierbij kunt helpen”.*

Nu was dit verhaal mij niet geheel onbekend. Immers, mijn vader was destijds nauw betrokken bij de bouw van het voormalige Gemeentehuis in zijn functie van directeur bij Bouwbedrijf van Eijkelenburg en hij hield ons thuis van alle bouwactiviteiten op de hoogte, vooral als het over de Bossche School ging.

Het vreemde was echter dat er bij navraag door Kees van Leeuwen nergens bouwtekeningen te vinden waren, noch van de atoomkelder, noch van de archiefkelder van de oude Gemeente Rosmalen, die ondergronds aansluit op ons archief. Het is alsof het de bedoeling is geweest dit complex als geheim object te bewaren. Ook bij tegenwoordige eigenaar van het oude bouwbedrijf, DURA-Vermeer, was ook niets meer in het archief aanwezig. Wel vond Kees een oude tekening van vóór de uitbreiding in 1986,



Hier staat een deel van het oude gebouw op, maar nergens op de tekening is de kelder te vinden. Apart is dat er op de tekening wel de trap is aangegeven waarmee je binnen in het gebouw kunt afdalen in de kelderruimte, maar je ziet niet waar hij uitkomt. Van daaraf loopt alles dood.

Ook weer door corona heeft het bezoek uit Den Haag een hele tijd stil gelegen. Dinsdag 27 juli jl. was het echter zover: er was voor die dag een afspraak gemaakt voor de inspectie en het fotograferen van onze archiefkelder.

De meeste vrijwilligers die regelmatig in onze archiefkelder komen, zullen de foto's wel herkennen, maar waarschijnlijk niet weten waar alle deuren en luiken voor hebben gediend. Ik heb ook wat foto's gemaakt en Kees heeft me uitgelegd wat de functie was van de diverse zaken.

De eerste foto geeft de ingang van de kelder weer (foto 1). De deur waar we nu door naar binnen gaan is niet de oorspronkelijke: ook hier heeft een speciale beveiligde rode deur gezeten, die ook hermetisch afsluitbaar was.

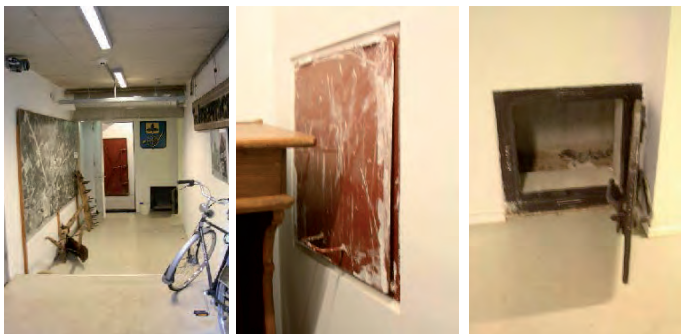


Foto 1

foto 2

foto 3

Als je binnen bent gekomen was er meteen rechts (foto 2) een doucheruimte. Je kunt in het plafond nog steeds het buizensysteem zien waar alles op was aangesloten. Bij binnenkomen was douchen verplicht, nadat je je had uitgekleden en je al je kleding achter het rode luik had gooid. Aan de buitenkant rechts van de ingang deur zit een zwart luik (foto 3): daar werden de kleren later uitgetrokken om verbrand te worden. De kleding kon namelijk radioactief besmet zijn en binnen in de kelder moest alles schoon blijven.

Na gedoucht te hebben en nieuwe kleren te hebben aangetrokken mocht je via de rode deur links tegenover de douches (foto 4) de binnenruimte van de kelder betreden.

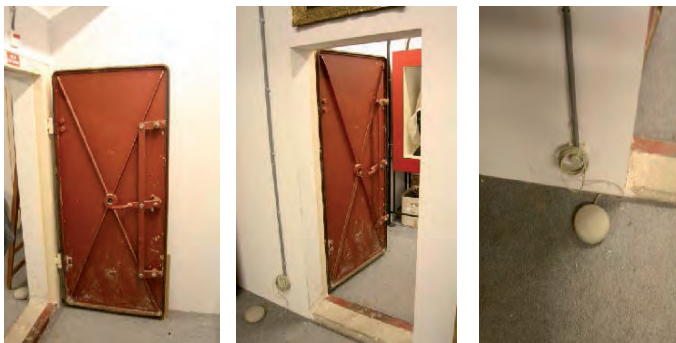


foto 4

foto 5

foto 6

Van daaruit kom je in de centrale ruimte: de L-vormige kamer. Hierin is vroeger nog een verdeling geweest met o.a. afgeschermd slaapruides. Naast de deur waar we

net door binnen zijn gekomen ligt een grijs voorwerp op de grond met een kabel verbonden aan een telefoonstopkontakt (foto 5 en 6). Dit bijzondere apparaat, waarover Kees verbaasd was dat het nog aanwezig was, is een alarmapparaat. Mocht de kelder onverhoeds onder water zijn komen te staan, dan gaf dit apparaat automatisch via de telefoonaansluiting alarm naar een meldkamer elders in de provincie.

Meteen naar rechts treffen we nog een rode deur aan die anders is dan de andere deuren (foto 7). Deze deur is nl. voorzien van een extra dikke geluidsisolatielaag (foto 8). Want: de ruimte, waar ons bidprentjesarchief in opgeborgen is, was voorheen de “machinekamer”. Hier stond een aggregaat om stroom op te wekken en werd de luchtverversing geregeld. In de muren en het plafond zijn hiervoor nog steeds de aansluitingen terug te vinden. Ook zijn nog steeds het buizensysteem en kabels aanwezig om de hele ruimte vanuit de “machinekamer” van verse lucht en



stroom te voorzien.

foto 7

foto 8

foto 9

foto 10

Als je deze ruimte betreedt bevindt zich links een smalle ruimte. Hierin bevindt zich nu het carnavalsarchief. Aan de rechterkant daarvan zit ook weer een nis (foto 9) met een afsluitbaar luik (foto 10). Hierachter zit het luchttoevoerkanaal dat helemaal doorloopt naar het dak van het gebouw. Niet meer aanwezig zijn de twee luchtfilters die daarin zaten: een zand- en een grindfilter. De bedoeling hiervan was om de binnenkomende lucht te zuiveren van radioactieve stofdeeltjes. Deze filters zouden bij fall-out zorgen dat de deeltjes daar achterbleven en via dit systeem gezuiverde lucht aanleveren voor het luchtverversings-systeem in de kelder. Jammer voor ons dat dit niet meer werkt: er heerst regelmatig een bedompte sfeer in onze archiefruimtes en een beetje meer luchtverversing zou geen kwaad kunnen.

Even terug naar de centrale ruimte. Ik schreef al dat deze een L-vorm heeft. Aan het eind in de rechterpoot van de L is vermoedelijk de eerder genoemde slaapruiimte geweest. Tevens is er nog een nis aan de rechterkant van de lange poot van de L: dit was vrijwel zeker een keukenruimte, want bij langdurig verblijf moest ook de inwendige mens verzorgd worden. Wij gebruiken deze ruimte als archief voor onze schilderijen en wand- en landkaarten.

Al met al hebben we toch wel een heel bijzondere archiefruimte. Waarschijnlijk was deze ruimte bedoeld als

één van de centrale posten die gebruikt zouden moeten worden als er onverhoeds een atoomoorlog uit zou breken, een bekende dreiging in de 50 tot 80-er jaren van de vorige eeuw. Van hieruit zouden door de plaatselijke overheid de plannen moeten worden uitgevoerd om uiteindelijk weer een nieuwe bewoonbare wereld op te bouwen. Onze heemkundekring heeft hierdoor wel een heel veilige archiefruimte in bezit.

Of we hier echt blij mee moeten zijn is een ander verhaal!

Herrie in de Rosmalense raad

Gerrit Mol

Het korte verleden heeft ons geleerd dat integriteit in de politiek, ook de Rosmalense, niet altijd voor de hand ligt. Speurend in oude tijdschriften stootte ik op een aardig voorbeeld hoe dat vroeger ging. We hebben in ons dorp een Burgemeester van Erpstraat. Over de doden niets dan goeds, maar de geschiedenis van burgemeester Van Erp geeft toch te denken. Hij was al burgemeester van Rosmalen en dus voorzitter van de raad.

Hij stelde zich echter in 1855 ook nog kandidaat als lid van de raad, waardoor hij dus ook nog stemrecht zou krijgen. De gemeenteraad stak daar echter een stokje voor en hij werd niet toegelaten als raadslid. Van Erp zou zijn positie als burgemeester gebruikt hebben om stemmen te winnen. Harde bewijzen hiervoor konden echter niet aangedragen worden en daarom kon de burgemeester al na 14 dagen toch beëdigd worden als raadslid.

De kwestie ruikt natuurlijk niet erg fris en dat bleek ook ook in 1856, toen de burgemeester blijkens een publicatie in de Staatscourant herbenoemd was. Er werden door sommige verheugde inwoners om die reden gewerschoten afgevuurd en er werd een feestje gebouwd in het centrum. Dat was althans de lezing die Van Erp opstelde ten behoeve van de officier van justitie in 's-Hertogenbosch. Hij beweerde dat de feestvierders verzocht was hun geweren aan het eind van de avond leeg te schieten buiten het

centrum. Dat gebeurde voorbij het huis van ene Antoon van der Doelen. In werkelijkheid gebeurde dat echter vóór het huis van deze Van der Doelen.

Deze beschouwde dit vuurwerk echter als een belediging. Hij gaf een heel andere verklaring aan wethouder en tijdelijk waarnemend burgemeester C. Zwijsen. Om half 11 's avonds werden Van der Doelen en zijn gezin opgeschrikt door hevig geweervuur. Er gebeurden baldadigheden en er werd geroepen: "Kom eruit, dan zullen wij u op uw kloot en slaan!" De knechts van Van der Doelen kwamen op het lawaai af, maar de kogels vlogen hen om de oren. Van der Doelen ging daarop zelf naar buiten en verzocht de "feestvierders" zich te verwijderen.

Hij verklaarde tegenover de wethouder: "Evenwel niet ophoudende, zoodat ik mij de gemeente ingaf met het doen bekend maken van deze gruweldaad aan den wethouder fungerend burgemeester aan te geven de vermoedelijke daders van dit ongeval, welke ik vermeen in den donkere te hebben herkend, zijn: H. Zandweg, A. (?) van Erp te Rosmalen en J.. Stokvis, boekdrukker te 's-Bosch en meer anderen."

Ik sta niet in voor de juistheid van een van beide lezingen, maar dat er een Bosschenaar bij dit conflict betrokken is en dat er ook een naamgenoot van de burgemeester was, roept bij mij wel vraagtekens op. De eerstvolgende raadsvergadering zal gezellig geweest zijn!

1955 Eerste Hinthamse revue



*Deze foto komt uit het plakboek Revue Hintham 1955;
Rosmalen collectie Henk de Werd in het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch*

Henk de Werd

Noot redactie: in verband met de beschikbare ruimte heeft de redactie in overleg met de schrijver besloten dit artikel in tweeën te splitsen. In de volgende aflevering van Rosmalla kunt u deel 2 verwachten.

Inleiding

Ik heb u in de afgelopen jaren in ons heemkundig tijdschrift Rosmalla met veel plezier de historie van het muziek- en cabaretgezelschap Levensvreugd, de geschiedenis van de Rosmalense revues en de Maliskampse revues gepresenteerd. Ook Hintham heeft een (bescheiden) traditie van revues gekend, die, anders dan in Rosmalen en Maliskamp, nauw verbonden waren aan hoogtijdagen van de Hinthamse parochie. Hintham heeft in de vorige eeuw kunnen genieten van “slechts” 3 revues, gespeeld in 1955, in 1960 en in 1985.

Vorig jaar (2018) kreeg ik een telefoontje van Diny Foppele – van den Boom uit Den Bosch. Jan Foppele kende ik nog van de Bisschoppelijke Kweekschool, waar wij in de jaren 50 van de vorige eeuw studeerden voor onderwijzer. Diny kende ik als de dochter van Jan van den Boom en Wilhelmi-

na van Druenen uit

Hintham. Diny had twee geweldig belangrijke plakboeken met teksten, knipsels en foto's van de Hinthamse revues uit 1955 en 1960. Ze hechtte er veel waarde aan, dat die plakboeken goed bewaard bleven en zij vond dat ik daarvoor de juiste persoon was, al was het maar vanwege mijn kennis van en schrijven over de geschiedenis van Rosmalen. De plakboeken zijn samengesteld door haar vader Jan van de Boom, de zeer belangrijke tekstschrijver en regisseur van de Hinthamse revues uit 1955 en 1960.

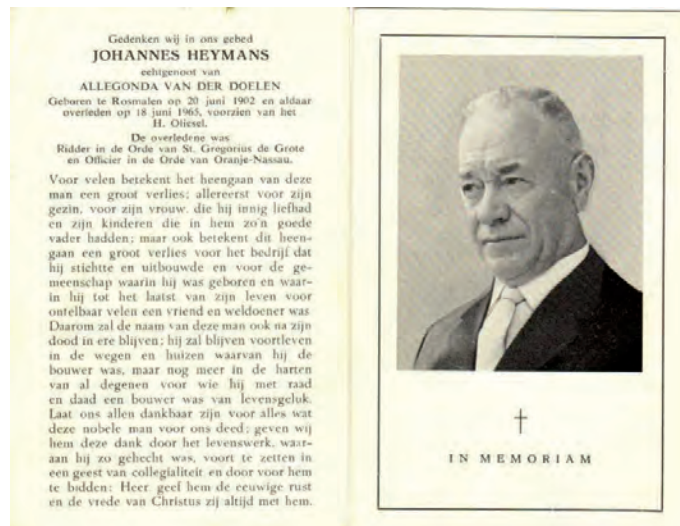
1955

Drie Hinthamse mensen verdienen de nodige aandacht voor wat betreft de eerste Hinthamse revue.

Het betreft pastoor De Leijer, die in 1955 zijn zilveren priesterfeest vierde in de Annaparochie van Hintham. Nummer 2, maar zeker niet minder belangrijk dan nummer 1, is Jan van den Boom, de regisseur en eindverantwoordelijke persoon van deze revue uit 1955. En last but not least noem ik de naam van Jan Heijmans, die een grote loods als feestgebouw op de werf van de firma Heijmans gratis en voor niks beschikbaar stelde. Ook kon de werf gebruikt worden voor de auto- en fietsenstalling.



Links: De foto van pastoor De Leijer uit het plakboek Revue 1955. Onder en inzet het bidprentje van pastoor De Leijer. Pastoor Nico de Leijer werd geboren te Eindhoven op 23 maart 1906. Hij werd tot priester gewijd in de St. Jan te 's-Hertogenbosch op 14 juni 1930. In 1951 werd hij benoemd tot pastoor te Hintham. Hij was na pastoor van Thiel en pastoor Hoekx de derde herder van de Annaparochie. In 1955 vierde hij zijn zilveren priesterfeest. Hij legde zijn taak als pastoor van Hintham neer in 1966 en hij overleed na een tragisch gebeurtenis in Arcen in 1967. Pastoor De Leijer werd begraven op het kerkhof te Hintham. (Rosmalen collectie van Henk de Werd in het stadsarchief van 's-Hertogenbosch). Deze foto van Jan v.d. Boom komt uit het plakboek revue 1955. (Rosmalen collectie van Henk de Werd in het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch.)



Jan Heijmans werd geboren te Rosmalen op 20 juni 1902 en hij overleed op 18 juni 1965. Hij was Ridder in de Orde van St. Gregorius de Grote en Officier in de Orde van Oranje Nassau. Jan Heijmans heeft als parochiaan van de Annaparochie veel voor "zijn" Annakerk gedaan. Er was een grote vriendschap ontstaan tussen Jan Heijmans en pastoor De Leijer. En dat in de goede betekenis van het woord. Pastoor De Leijer klopte nooit tevergeefs aan bij Jan Heijmans. Kleine klussen aan kerk en/of pastorie werden meteen uitgevoerd en zeg maar gerust pro deo voor de armlastige parochie.

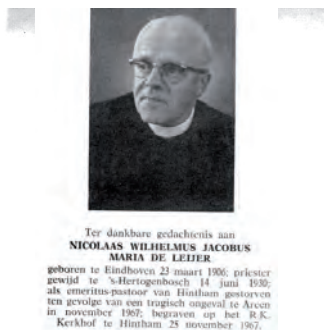
1955 De Revue Hadde dè gedocht????



Op de voorgrond zien we stoelen buiten bij het café "Den Bult". Hier wordt druk vergaderd. Op de achtergrond zien we de verkeersweg met het zicht op Den Bosch. De St. Jan en de verlichting van het stadion De Vliert zijn zichtbaar.

Hij was gewoon een goed mens, die er vooral op gesteld was mensen om zich heen te hebben, aan wie hij zijn gulheid en hartelijkheid kwijt kon. Dat heeft de richting van zijn leven en dus van zijn priesterschap bepaald, en deed hem vooral zorgzaam zijn voor de zieken en de kinderen. Zo kon „Annekens-dag” in Hintham uitroeien tot een gebeurtenis, die zelfs in de landelijke pers aandacht kreeg, was een eerste Communie-dag ook een feest voor hem zelf; maar ging hij eveneens persoonlijk gebukt onder droefheid en tegenslag, die hij in zijn omgeving zo indringend soms ontmoette. Dat maakte hem tot een ongekunsteld en eerlijk priester, maar makkelijk voor zichzelf werd daardoor zijn leven geenszins, ondanks de uitbundigheid, waarmee hij zich graag omgaf. Dat leidde dan ook tot zijn te vroegtijdig emeritaat, met een afscheid van de zielzorg, dat hem en zijn parochianen pijn deed. Onvermoed is dit een definitief afscheid geworden. Maar daarmee is hij weer teruggekeerd in de parochie, waarmee hij zich zo sterk verbonden bleef voelen. Zijn rusteloze leven is daardoor overgegaan in de eeuwige rust, die wij hem van harte toewensen. Wij danken God om wat hij voor velen geweest is.

Moge hij rusten in vrede.



Ter dankbare gedenktenis aan
**NICOLAAS WILHELMUS JACOBUS
MARIA DE LEIJER**
geboren te Eindhoven 23 maart 1906, priester
gewijd te 's-Hertogenbosch 14 juni 1930;
als emeritus-pastoor van Hintham gestorven
ten gevolge van een tragisch ongeval te Arcen
in november 1967. Begraven op het R.K.
Kerkhof te Hintham 23 november 1967.

Voor de belangstelling die U hebt betoond bij het overlijden van pastoor N. de Leijer danken wij U van harte.

H. Bongenaar - de Leijer
M. de Leijer - Trosce

Jan (Johan Pieter Marie) v.d. Boom werd geboren te Breda op 22 februari 1904. Hij overleed op 13 september 1970. Hij was gehuwd met Wilhelmina van Druenen, dochter van de grote aannemer en kerkmeester Lambertus van Druenen te Hintham. Wilhelmina werd geboren te Rosmalen op 1 juni 1897 en zij overleed te Rosmalen op 16 augustus 1954.



Regisseur Jan v.d. Boom schrijft in het programmablاد: “Toen mij ruim 6 maanden geleden opgedragen werd een feestelijke bijeenkomst samen te stellen, door onze Jeugdcentrale aan te bieden aan de Zeer Eerw. Heer Pastoor bij gelegenheid van de herdenking van zijn zilveren priesterfeest, had ik noch de beschikking over een zaal, noch toneel, noch orkest, noch alles wat tot de nodige attributen gerekend mag worden om enigszins tot een opvoering te komen. Er bestond alleen een zeer goedwillend bestuur, leiders en leidsters met een enthousiaste jeugd en veel onbeschreven papier.

Maar hoe meer papier werd volgeschreven, hoe meer energie er loskwam. In prettige eensgezindheid en onderlinge samenwerking kon dit worden opgebouwd wat wij hedenavond onze Herder te bieden hebben. Deze eensgezindheid sloeg zelfs over op de ouderen, zodat de speelscènes door dezen konden worden gebracht, afgewisseld en aangevuld door het optreden van leden van onze Jeugdcentrale. Daardoor was het mogelijk een prettige variatie te brengen. Wat het als geheel zal worden??? Hoe dan ook, er is aan een Herder van een parochie geen mooier cadeau aan te bieden dan een hechte vriendschap en onderlinge samenwerking tussen zijn parochianen. In deze geest opgebouwd mag de revue geslaagd heten, nog voor hij is opgevoerd. Wanneer u



Programmablاد van de revue “Hadde dè gedocht?” uit 1955. Rosmalen collectie van Henk de Werd in het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch.

als toeschouwer het zo ook ziet, zijt u zeker kritiekloos en dan mogen wij u wensen: Een prettige avond!!! Mijn medewerkers, groot en klein, op wie zo dikwijls een vervelend beroep moest worden gedaan: Dank en Succes! De samensteller J.P.M. v.d. Boom.”

Welke personen werkten mee aan de revue van 1955? In het programmablاد kunnen we hun namen terugvinden.

“Toneel:

W. Kruitwagen, W. v. Rooy, M. v. Rosmalen, J. v.d. Berk, A. Dielissen, R. v. Druenen, J. Dielissen, A. Heijmans, W. Huijsmans, P. Kappen, Sj. de Laat, J. Minkels, R. Minkels, J. Minkels, R. v. Osch, Sj. v. Rosmalen, C. v. Rosmalen, Th. v. Rosmalen, R. Teulings, R. Werst.

Orkest:

Mevr. Bonnet, A. v.d. Akker, J. v. Hoof, M. Pennings, H. Pennings, I. Rovers, Sj. v. Rosmalen, P. Smits, R. Teulings, J. v.d. Velde, P. Werst.

Het orkest van de revue 1955. Links, met viool, mevrouw Bonnet. De foto komt uit het plakboek Revue 1955, Rosmalen collectie van Henk de Werd in het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch.



Foto van het koor in de Hinthamse revue van 1955. De foto komt eveneens uit het plakboek 1955.

Zang:

A. v.d. Berk, Th. Pennings, A. Pennings, C. Pennings, I. Rovers, M. v. Steenberg, L. v.d. Sterren, J. v.d. Sterren, G. Swanenberg, J. v.d. Velden, P. Werst, A. Werst, J. Minkels, T. Kemps, R. v. Druenen, C. v. Rosmalen, M. v. Balsfoort.

Zwaarddansen:

J.v.d. Boom, H. v. Creij, F. Maurikx, J. v.d. Pas, C. v. Rosmalen, A. v. Stiphout.



Klompdancers:

Fr. v. Engelen, P. v. Eyck, D. Heijmans, M. de Laat, E. Loef-
fen, A. v.d. Liefvoort, S.j. v. Stiphout, N. Stupers, M. Teu-
lings, Th. Teulings, T. Teulings.

Ritmische oefeningen:

M. Brijker, T. Bekker, A. Hochstenbach, I. Hochstenbach,
M. Koppens, M.v. Macklenbergh, W. v. Osch, L. Ross, F.
Strijbosch., M. Stupers, T. Verbraak, H. Zielhorst.

Tafeltennis-ballet:

D. v.d. Boom, M. v.d. Boom, D. v.d. Doelen, M. Huijsmans,
M. Jansen, G. v. Stiphout.

Turks-ballet:

E. v. Beek, D. v.d. Boom, M. v.d.Boom, L. v. Heck, Th.
Kappen, R. Kappen, Fr. Luërs, B. Spancier, C. Spancier.”

Op de melodie (muziek) van Heart of my heart zong het
koor het openingslied: Hadde dè gedocht?

Hadde dè gedocht?

Hadde dè gedocht, dat zoiets kon bestaan?

Hadde dè gedocht, dat Hintham kwam vooraan?

Nu wij maar weten waarvoor dit alles is

Doet eenieder mee dat is zo zeker en wel zo gewis.

Hadde dè gedocht, waar is dat allemaal voor?

Dat is voor onze Pastoor.

Dat God hem moge geven

En schenken een lang leven.

Dat is de wens van: “Hadde dè gedocht?”

“Hadde dè gedocht”, gaf pret en plezier
“Hadde dè gedocht”, gaf U ook wat vertier
Als het u gaf wat opgewekte moed
Zijn wij reeds tevreden en brengen wij U in deez’ mooie zaal
Het zingen van ons allemaal
Als wij hier voor U speelden
En ’t spel U niet verveelde
Zing dan mee met “Hadde dè gedocht”.

In het programmaboekje kunnen we lezen dat muziek en
zang afgewisseld worden met ballet en allerlei sketches:
“Unnen nieuwen kapelaan, Kebbel en Snebbel, twee “rod-
delende” vrouwkes over wat er in Hintham allemaal gebeur-
de, over Jan Heijmans die een vliegveld aan het aanleggen
was in Turkije en over de pastoor, die daar met de “Grote
Jan van de beroemde firma” een keertje mee was gaan
kijken. Bij deze sketch hoorde natuurlijk het Turks ballet,
met op de achtergrond fraaie coulissen, waarop een mos-
kee. Zwaarddansen, klompdansen, de zangclub o.l.v. de
musicus Wim v.d. Sterren, wonende op de Tweeberg. Wat
hebben ze genoten in Hintham en het succes was zo groot,
dat meerdere uitvoeringen noodzakelijk waren.



*Op deze foto zien we links: Kebbel en Snebbel en op de ach-
tergrond de coulissen met een stukje oud-Hintham. Deze
foto komt uit het plakboek 1955.*



Turks ballet met de gesluierde dames. Diny en Marijke v.d. Boom moeten herkenbaar zijn.



*Een dankwoord van pastoor De Leijer na de sketch over het bezoek aan Turkije en het Turks ballet.
Uit het plakboek Revue Hintham 1955. Rosmalen collectie Henk de Werd in het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch.*

Leuke zoekopdrachten op verzoek

Jo Versteijnen

Regelmatig krijgt de Heemkundekring, bijvoorbeeld via de mail, verzoeken binnen van personen buiten Rosmalen. Soms komen verzoeken binnen om uit te zoeken waar bijvoorbeeld een geboortehuis van een ouder heeft gestaan. De volgende vraag kwam vorig jaar bij ons secretariaat binnen.

Het was een vraag van mevrouw Vugts uit Eindhoven. Ze had het volgende verzoek.

Mijn vader heeft in 1965 een foto gemaakt van zijn geboortehuis in Rosmalen (zie foto in bijlage). Aangezien mijn vader kort daarna is overleden kan ik hem daar nu niets meer over vragen. Ik weet wel dat het huis aan een zandpad lag. Is er een mogelijkheid om dat nog uit te zoeken? Wie is die man bij de deur?



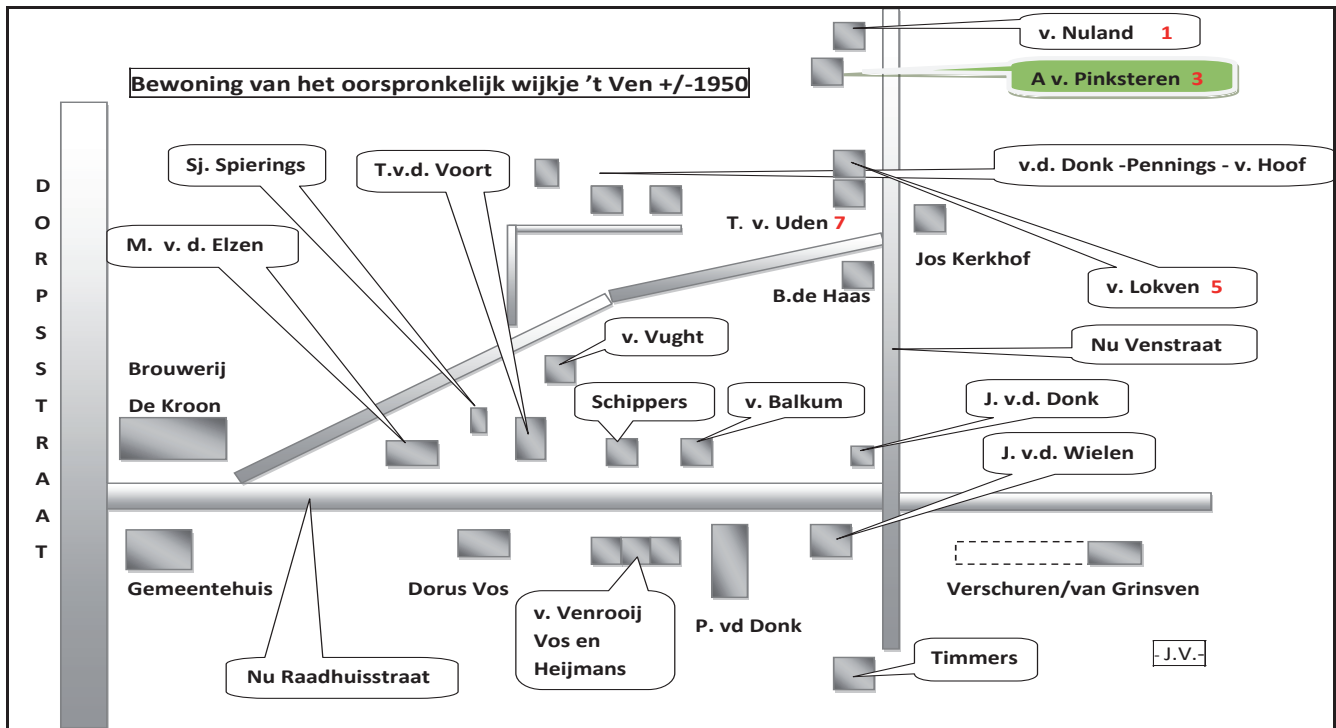
De betreffende foto uit 1965

Dat kon weer een leuke zoektocht worden. Zandpaden waren er in Rosmalen nog genoeg in die tijd, dus daar had ik weinig aan. Na informeren bij leden van de heemkundekring en kennissen kwam ik niet verder. Toen kwam het idee om de foto op facebook te zetten. Daarop kwam meteen een aantal reacties. Sommige konden meteen de prullenbak in, maar er waren ook een paar positieve en gelijklopende reacties bij. Een persoon noemde zelfs de naam van de man op de foto. Het zou Toontje van Pinksteren moeten zijn en hij woonde toen ergens in 't Ven. Ook twee andere tipgevers noemden 't Ven als mogelijkheid waar het huis zou hebben gestaan.

Dus snel zoeken in mijn vademecum van 1964, waarin alle adressen van Rosmalen van dat jaar instaan. En ja hoor ik had geluk. In de **Venstraat** woonde toen op **huisnummer 3 Antonius van Pinksteren**. Dus dat klopte met de tip die ik had gekregen.



*In 1970 veranderde het zandpad in een echte straat.
De pijl geeft aan waar huis no 3 stond.*



Woon- en leefsituatie rond 1950 in 't Ven

Zandpad vanaf de Weidestraat naar 't Ven





Huidige situatie vanaf hetzelfde standpunt

Na de geslaagde zoektocht naar het door haar vader gefotografeerde huis konden we mevrouw van Vught berichten dat we het antwoord op haar vraag hadden gevonden. De foto was gemaakt in Rosmalen in de Venstraat. Op het moment dat de foto werd gemaakt stond de toenmalige bewoner Toon van Pinksteren bij de voordeur.

Bovendien bleek ook dat er nog een oom van mevrouw van Vught in die wijk woonde. Zijn huis stond aan het paadje net achter de smederij van The van der Voort.

Dit jaar heeft de Venstraat een grote opknapbeurt ondergaan. De riolering is in zijn geheel vernieuwd en de straat is voorzien van mooie nieuwe bestrating. Een groot verschil met het zandpad van voor 1970.



Hier stond in 1965 het huis Venstraat no 3

Grondgebruik in de gemeente Rosmalen in 1832

Michiel van Heumen

Deel 1: Inleiding

Inleiding

Tegenwoordig is het kadaster synoniem voor de registratie van het eigendom van met name grond in Nederland. Toch is de instelling van het Kadaster in 1832 daarop niet terug te voeren. Bij de invoering ging het om een rechtvaardiger verdeling van de grondbelasting. Oorspronkelijk was in het begin van de 19e eeuw en de eeuwen daarvóór de verponding het middel om de belasting op grond en gebouwen te innen in de Republiek der Verenigde Nederlanden. Grondslag was de belastbare opbrengst van het goed. In de Meierij van 's-Hertogenbosch is de verponding ingevoerd met ingang van 1 oktober 1657 door de Staten-Generaal, die na 1648 in Staats-Brabant de soevereiniteit uitoefenden. De verponding in deze vorm bleef er tot 1806 bestaan¹. Het bijhouden van de verpondingskohieren liet in de loop der jaren veel te wensen over. Mr Caspar van Breugel (1752-1833), buitengewoon leenman van de Leen- en Tolkamer in Den Bosch, schreef een rapport over de compendieuze –dat is: tot de hoofdzaken beperkt, dus in feite: onvolkomen- staat van de kohieren. Op instigatie van Van Breugel werd in 1791 door de Raad van State opdracht gegeven om een project te starten om de grondboekhouding te verbeteren. Van 1791 tot 1794 liepen een aantal geadmitteerde landmeters in dorpen in de Meierij rond om alle percelen opnieuw op te meten en eigenaars en grondgebruik te boek te stellen. Rosmalen is in 1792 in een tijdsbestek van een aantal maanden opgemeten door de landmeters Johan Camp en Clasinus van Diggelen. Het aantekenboek dat de Rosmalense dorpssecretaris Johan Adriaan Esser van de opmeting maakte, bleef bewaard in particulier bezit en werd enkele jaren geleden aangekocht op een veiling door het Stadsarchief 's-Hertogenbosch. Het bleef bij een experiment door de inval van de Fransen in 1794, die verhinderde dat aan het werk van de landmeters een vervolg kon worden gegeven.

In Frankrijk waren intussen na de revolutie van 1789 een aantal belangrijke ontwikkelingen op gang gekomen op het terrein van o.a. bestuur en administratie. Dat was ook

op het gebied van belastingheffing. Vanaf de jaren 90 probeerden de Fransen een stelsel te ontwikkelen met het uitgangspunt dat als grondslag voor de belastinginning de jaarlijkse zuivere belastbare opbrengst genomen zou worden. In een Keizerlijk Decreet van 1808 werd tot het opzetten van een perceelsgewijs kadaster besloten. Regels en richtlijnen werden vastgelegd in een boek, verkort *Receuil Méthodique* genoemd.

Langzamerhand raakte Nederland in Frans vaarwater en diverse zaken werden geleidelijk aan in het Koninkrijk Holland (1806-1810), maar vooral ná de inlijving bij Frankrijk in 1810 in de oude Republiek, ingevoerd. Nieuwigheden voor Nederland waren de Burgerlijke Stand (wel het meest bekend), de conscriptie, het kiesrecht en ook de Franse wetgeving op het gebied van de grondbelasting. Het *Receuil Méthodique* werd in 1812 vertaald in het Nederlands als *Methodique Verzameling der Wetten, Decreten, Reglementen, Instructiën en Decisiën*. Nu kon men in de gehele voormalige Republiek aan de gang om het Franse kadaster zijn entree te laten maken en uit te voeren. De noviteiten die oorspronkelijk ingang hadden gevonden in de Franse Republiek in de jaren ná 1789, bleven voorlopig bestaan in het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden na 1813.

In de jaren tot 1825 werd weinig ondernomen om de kadastrale onderneming op poten te zetten. Dat veranderde pas door een wet van 8 maart 1825. Deze wet bepaalde namelijk dat bij aangaan van een hypotheek voor het onderpand, een bepaald onroerend goed of goederen, de kadastrale gegevens moesten worden genoteerd. Het was tijd zaak te maken van de totstandkoming van een kadaster. Op 1 ja-



Staatsraad J.E.P.E. Gericke (1785-1845), belastingambtenaar en later Gouverneur van Limburg 1841 tot zijn overlijden een Hoofdbestuur van de Registratie, het Kadaster en de Loterijen gevormd onder leiding van staatsraad J.E.P.E. (Paul) Gericke (1785-1845), een

inspecteur-generaal en een hoofdinspecteur. In elke provincie kwam onder direct toezicht van de Gouverneur des Konings een inspecteur van het Kadaster, bijgestaan door een ingenieur-verificateur. Onder hen werkten landmeters, controleurs en schatters. De regelgeving, gebaseerd op het al genoemde *Receuil Méthodique*, werd uitgebreid met een 111-tal circulaires van staatsraad Gericke, die in gedrukte vorm verschenen tussen 10 december 1825 en 21 december 1831. De circulaires vormden tezamen de Verzameling van algemeene instructie ...etc. Ten behoeve van de invoering van het kadaster werden eerst de metingen in 1830 afgerond, het jaar erop kwamen de schattingen gereed. Zo kon bij wet van 2 januari 1832 (Staatsblad nr. 1) bepaald worden dat met ingang van 1 oktober 1832 het kadaster voor de grondbelasting zou worden ingevoerd.

Werkzaamheden kadaster²

Allereerst moest de overheid duidelijk worden wie de eigenaren waren en wat voor eigendommen zij bezaten. Werk aan de winkel! We beginnen we met de buitenste ring: de grenzen van de gemeente. Voor elke kadastrale gemeente was het noodzakelijk de gemeentegrenzen vast te leggen door middel van processen-verbaal van grensbepaling. Bij elk proces-verbaal waren in elk geval de burgemeesters/schouten, soms andere leden van de gemeentebesturen en aanwijzers betrokken, die in het veld de plaatselijke, vanouds bestaand hebbende limieten nagingen; de grensbepaling werd korte tijd later onderzocht door een landmeter van het kadaster. De processen-verbaal van grensbepaling van Rosmalen met omliggende gemeenten, dateren uit de jaren 1821-1826: Berlicum (1821), 's-Hertogenbosch (1822), Alem, Maren en Kessel (1826), Empel (1826) en Nuland (1826). Daarna moesten de gemeenten 'in kaart worden gebracht': met de meting van de geraamde 3700 bunders van de gemeente Rosmalen werd begonnen in het derde kwartaal van 1828 (als eerste 110 bunders). In april 1829 was dit veldwerk, de opmeting van de landerijen, door J.A. Knaap, landmeter der 1e klasse, Jac. Knaap, landmeter der 2e klasse, en drie kwekelingen-landmeters voltooid. In september en oktober 1828 was de driehoeksmeting, waarmee een aanvang werd gemaakt vóór de opmeting der landerijen, uitgevoerd. De landmeter gebruikte namelijk per gemeente een zelfstandig driehoeksnets, met als nulpunt van de meting in Rosmalen een baak bij de brug over de Ploossche Wetering. Maar ook werd gebruik gemaakt van vaste ruimtelijke punten, zoals o.a. de kerk-

toren van Rosmalen, de kerktoren van Nuland, het torentje van Coudewater en de windkorenmolen aan de Molenstraat. Op 23 januari 1829 heeft J.A. Knaap een verdeling van het grondgebied der gemeente Rosmalen gemaakt in 6 secties, aangewezen door de letters A t/m F. Hij doorliep daartoe tezamen met de burgemeester het grondgebied, na eerst op het gemeentehuis de voorgelegde staten van de oude verdeling der gemeente Rosmalen te hebben doorgenomen. De gemeente werd ingedeeld in de volgende zes secties:

Sectie A genaamd Polder van der Eigen Westeind
 Sectie B genaamd Polder van der Eigen Oosteind
 Sectie C genaamd de Kruisstraat
 Sectie D genaamd Koudewater
 Sectie E genaamd Hintham
 Sectie F genaamd het Dorp.

In april 1829 werden de kaarten die J.A. Knaap inmiddels had gemaakt, geverifieerd door de ingenieur-verificateur

L.D. van Heijst. Op 29 juli 1829 werden deze kaarten als 'voldoende' aangenomen nadat Knaap op aanwijzingen van Van Heijst een aantal verbeteringen had doorge-

L.D. van Heijst (1785-1866), burgemeester van Waalwijk, 1836-1861 (anoniem; Collectie Gemeentearchief Waalwijk, nr.10481)



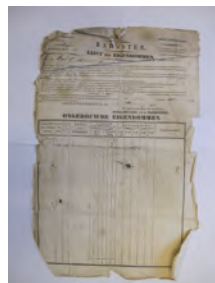
voerd. In mei-juli 1829 waren van de plans³ ook kopieën gemaakt. De op de kaart gebrachte percelen werden naar een register overgebracht, het aanwijzend tableau, waarbij eigenaren, grondgebruik (soorten van bebouwing) en oppervlakte werden vastgelegd. Iedere eigenaar kreeg vervolgens van de inspecteur van het Kadaster, jonkheer mr. Johan Hora Siccama van de Harkstede (1787-1880), via



J. Hora Siccama van de Harkstede (1787-1880) (foto C.J.L. Vermeulen te Rotterdam, 1873; Beeldbank Groningen)

de gemeente in februari 1830 een bulletin, een lijst van eigendommen. Een persoonlijk bericht zozegd, waarbij de mogelijkheid bestond veranderingen voor te stellen. Ook indien de soort van sommige eigendommen (het grondgebruik) verkeerd was opgegeven, werd de eigenaar uitgenodigd om dat op de lijst aan te tekenen. De eigenaren hadden het recht om binnen een be-

paalde termijn reclames (=bezwaren) in te dienen bij Ge-deputeerde Staten tegen de resultaten van zowel meting als schatting. Ook het aanwijzend tableau en de alfabetische naamlijst waren naar de gemeente gestuurd. Tenslotte was de kaart, om het onderzoek door de eigenaren te vergemakkelijken, ten raadhuize in Rosmalen voorhanden en de landmeter verbleef van 25 maart t/m 1 april 1830 in de gemeente om de nodige inlichtingen te kunnen verschaf-



Lijst van eigendommen; deze is gesteld op naam van Cornelis van Aalst te Berlicum (BHIC, toegang 88,, inv.nr. 88)

gebouwd en ongebouwd perceel van een waardering te voorzien. Dit was het heikele punt waarom de gehele onderneming draaide: als er belasting over de grond geheven moest worden, moest eerst de belastbare opbrengst van de eigendommen geschat worden. Allereerst werden de oogstopbrengsten van de akkers en hooilanden (onzuivere marktprijzen) berekend en de gemiddelde opbrengsten van de producten die in een gemeente verbouwd werden over de jaren 1812-1826. Een kantonnale schattingscommissie (bestaande uit de belastinginspecteur, schatters en controleurs) maakte voor ieder type van eigendom in een gemeente een schatting. Daartoe werden een aantal typerende voorbeeldpercelen en –huizen uitgekozen. Het classificeren was het bepalen van de netto-opbrengst van ieder type. Daartoe werd uitgegaan van de gemiddelde opbrengst, verminderd met bepaalde lasten (te denken is aan kosten van zaaien, oogsten en onderhoud), zodat men tot de zuivere opbrengst kwam. Als basis voor de te verrichten schatting maakten de taxateurs van elke gemeente een aardrijkskundige beschrijving, die zijn schriftelijke neerslag vond in de zogenaamde tabel nr. 5. Deze, helaas ongedateerde, tabel geeft een prachtig overzicht van onze gemeente rond 1830⁴. Bouwland was verdeeld in vijf klassen, hooilanden eveneens en de weilanden in vier klassen. Overige grond was meestal in twee of drie klassen verdeeld. De huizen, het belangrijkste onderdeel van de gebouwde eigendommen, naast de verschillende soorten molens en de looierijen, waren verdeeld in 16 klassen. Voor elke klasse werd een voorlopige geschatte opbrengst bepaald, het voorlopige tarief. De klassen waren aan de gemeente gebonden, zodat bouwland van de tweede klas-

se in Rosmalen niet te vergelijken is met bouwland van de tweede klasse in bijvoorbeeld de gemeente Nuland.

De laatste stap was te bepalen voor ieder perceel tot welke klasse het behoorde. Dat werd de klassering genoemd. Deze klassering gebeurde voor elke gemeente door een schatter en een controleur. Ze konden geassisteerd worden door inwoners, die bekend waren met de plaatselijke situatie. Van elk perceel werd op basis van het voorlopige tarief de belastbare opbrengst (of belastbaar inkomen zoals het ook wel werd genoemd) bepaald. Daarna moest de belastbare opbrengst worden vergeleken met de werkelijke opbrengst. Voor de gebouwde eigendommen baseerde men zich op de huurcontracten, voor ongebouwde eigendommen op pachtcontracten en prijzen verkocht hout en gras. Verschillen tussen deze berekeningen en de voorlopige schatting konden tot een aanpassing van het tarief leiden. Bepaalde eigendommen, zoals die welke eigendom waren van de overheid of aan de armenzorg waren verbonden, waren onbelast, evenals scholen, kerken en begraafplaatsen. Evenals bij de classificatie kreeg iedere eigenaar afzonderlijk bericht van de uitslag van de klassering, met de mogelijkheid binnen een bepaalde termijn bezwaar aan te tekenen, zowel tegen de algemene classificatie van de gemeente als tegen de individuele klassering van zijn eigendommen in de gemeente. Binnen een vergadering van afgevaardigden van gemeenteraden binnen een kanton, werden zaken in het kanton gelijk getrokken en bezwaren van eigenaren tegen de algemene klassering behandeld. Op voordracht van de Inspecteur voor het Kadaster be-

stelde uiteindelijk de Gouverneur (de Commissaris des Konings) of goedkeuring aan het schattingswerk verleend kon worden.

A.J.L. van den Boer (1787-1855), Gouverneur van Noord-Brabant van 1830-1842 (olieverf van E.A.H. van der Ven, 1853; Noordbrabants Museum, inv.nr. 00848)

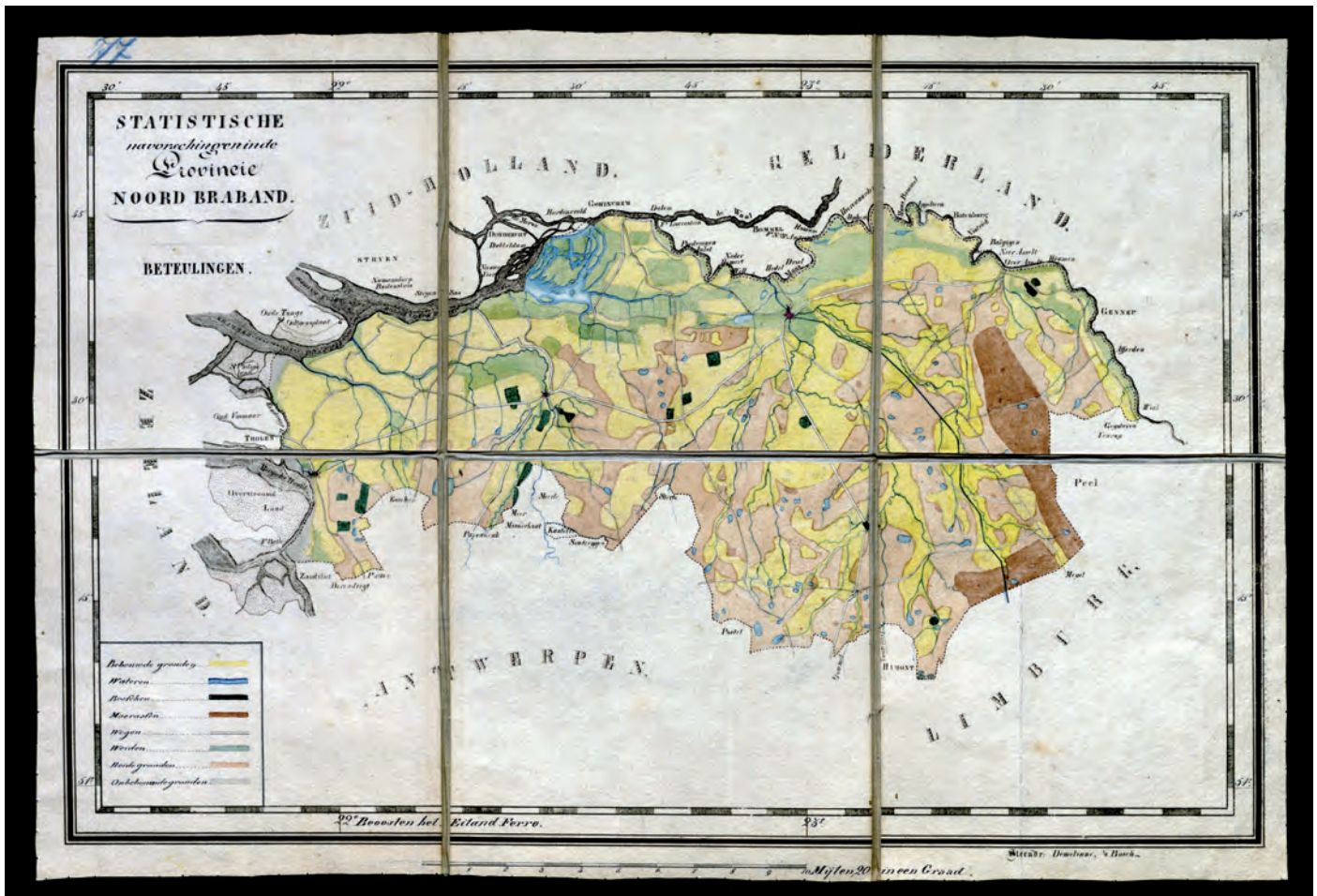


De basis voor het Kadaster is het minuutplan, de definitief vastgestelde kaart, en de oorspronkelijke aanwijzende tafel (OAT). De OAT was voor elke gemeente het definitieve register, opgesteld per 1 oktober 1832, samengesteld vanuit het aanwijzend tableau. Daarin zijn de gegevens met

correcties die de eigenaren aandroegen soms aangevuld of gewijzigd. De definitieve belastbare opbrengst werd na de klassering voor elk perceel ook in de OAT genoteerd. Het definitieve tarief van iedere soort eigendom en klasse was vastgesteld bij besluit van de Gouverneur van 29 september 1832. In de OAT werd het eigendom, de grootte, de ligging en belastbare waarde voor iedere gebouwde en

ongebouwde eigendom vermeld, maar ook het soort van eigendom ofwel grondgebruik. De OAT's mochten ná 1 oktober 1832 niet meer veranderd worden.

Met dank aan Ad van Liempt te Hintham voor het kritisch becommentariëren van dit artikel.



Kaart van het grondgebruik in de provincie Noord-Brabant, vermoedelijk tussen 1830 en 1832 vervaardigd op last van de Gouverneur van Noord-Brabant, jonkheer A.J.L. van den Bogaerde van Terbrugge (BHIC, toegang 348, Collectie Hultman, Van der Fosse en Van den Bogaerde, inv.nr. 15)

Voetnoten:

1. Over de verpondingen zie in dit blad: Michiel van Heumen, Grondbelasting 300 jaar geleden: het verpondingsboek van Rosmalen uit begin 18e eeuw, in Rosmalla, 24(2014) nr. 4(december) p. 5-15
2. Ik heb voor dit hoofdstukje o.a. gebruik gemaakt van een aantal door mij getranscribeerde kadastrale documenten, die ik geplaatst heb op mijn website <https://www.vanheumen.info/rosmalen/rosmalen-info/rosmln-kadaster.html>.
3. De plans zijn de goedgekeurde kaarten

Wat is het Brabants dialect toch een mooie taal

Jo Versteijnen

We staan er dikwijls niet bij stil, maar langzaam gaat ons mooie dialect als spreektaal uit onze samenleving verdwijnen. Logisch want onze jeugd zal/wil het niet meer leren en de ouderen die het nog regelmatig gebruiken verdwijnen uit onze omgeving.

Tijdens het opruimen in de kelder van Perron-3 kwam ik een lijstje tegen van een aantal zinnen in het ABN die humoristisch vertaald waren naar het dialect. Dan merk je pas hoe efficiënt het dialect was. In het vroegere Rosmalen was het al heel gebruikelijk om bijvoorbeeld namen in te korten. Men ging niet naar broodbakkerij van der Biesen, maar men ging naar Dén Bies. Bert van der Plas, jarenlang voorzitter van OJC kende men als Bert Plas.



→→



We verlangen weer naar een (jaar) vergadering

Een mooi voorbeeld van kort en duidelijk dialect was ooit te horen in cafe Juliana in de Stationsstraat. Tijdens een bijeenkomst waar ook de gemeente secretaris aanwezig was, riep Marie, na het gebruikelijke koffierondje aan het begin van de vergadering, naar haar man Toon, “*We lusse ze?*” Het antwoord van Toon was niet: *Mijnheer de secretaris wil graag een borrel jonge genever nee, zijn antwoord was kort maar duidelijk “De sic mot jonge”*. In het gevonden lijstje werd aangegeven dat het dialect de meest efficiënte taal was en daardoor de soms eindeloze vergaderingen flink ingekort konden worden,

Dit zijn enkele voorbeelden uit het gevonden lijstje:

Dit behoort tot de mogelijkheden
Hieromtrent kunnen wij u geen zekerheid bieden
Zou u dat nog eens willen herhalen ?
Zulks ben ik geenszins van plan
Ligt dat in de lijn der verwachtingen ?
Hiermee verwacht ik geen problemen te ondervinden
Dit wordt door mij als bijzonder spijtig ervaren
Hetgeen u vertelt, verbaast mij ten zeerste
Deze informatie is geheel nieuw voor mij
Het leven van een Brabander gaat niet over rozen
Ligt dat in het kader van uw bevoegdheden?
Bedankt voor je bezoek en nog een prettige dag

→ *De kan*
→ *Ge wit 't nie*
→ *We?*
→ *De denkte toch nie*
→ *Zo de?*
→ *Hendig zat.*
→ *De's sund.*
→ *We zedde nou?*
→ *Doar wee'k niks van.*
→ *'T is we*
→ *Meugde ge da wel ?*
→ *Houdoe*

Ontvangen schenkingen voor het archief

Hans Groenewoud

De redactie van Rosmalla wil er een gewoonte van maken om per verschijning van ons periodiek aan te gaan geven welke schenkingen we zoal binnen hebben gekregen. De eerste lijst die nu verschijnt is er een die wat langer zal zijn dan die in het vervolg zullen verschijnen. Hieronder staat namelijk een samenvatting van de belangrijkste schenkingen van vorig jaar en het afgelopen jaar tot nu toe. We merken aan het aantal schenkingen dat er in ons dorp nog steeds veel belangstelling is voor het erfgoed en de geschiedenis van Rosmalen en dat men dat ook wil bewaren voor de toekomst. Regelmatig melden vooral oudere inwoners zich om hun persoonlijke of familiearchieven bij de heemkundekring onder te brengen. We zijn daar heel dankbaar voor.

Wel hebben we als archiefbeheergroep besloten ons wat alle schenkingen betreft te concentreren op echt oude Rosmalense zaken, dus die echt betrekking hebben op het Rosmalense verleden. Voor schenkingen die daar niet onder vallen zorgen we dat ze op een passende plaats terecht komen waar ze zeker tot hun recht zullen komen.

Wij vinden archivering en behouden van het cultureel Rosmalens erfgoed een belangrijke zaak: immers je hebt pas zicht op de toekomst als je je verleden kent.

Hierbij een overzicht van de meeste schenkingen die we hebben gekregen:

- 4502 fotobestanden verdeeld over 19 mappen bevattende:
 - 446.25 Schepenprotocol c. 1542-1586 tot en met 466.33 Schepenprotocol 1718-1725
 - 466.34 Protocol van attestaties etc. 1685-1768
 - 466.35 Minuten, sedert 1689 protocol van inventarissen etc. 1691-1703
 - 466.36 Protocol van allerlei akten 1703-1706 tot en met 466,43 Protocol van allerlei akten 1724-1725
- Archief Dorpswandeling HEVO Rosmalen 1200
- Cursus en syllabus bij deze dorpswandeling.
- Deel van het oude archief met foto's van "de Kleine Meierij".
- Videoband met beelden van de eerste mis van Pater Michels uit Hintham in 1942.
- Delen uit het archief van oud Pastoor Piet Berkers. (fotoalbums, schilderijtjes, etc.)
- Delen uit het archief van ons voormalig heemkundelid Felix Duffhues
- Houtsnijwerk van het oude gemeentewapen van Rosmalen
- Grote foto met op achtergrond Lambertuskerk en daarvoor het Broederschap van de H. Familie
- Archiefstukken en andere voorwerpen uit het verleden van het St. Antoniusgilde uit Hintham
- Wissellijst met de namen van het hierboven genoemde gilde uit 1911
- Een drietal fotoalbums uit het nalatenschap van de eerw. Hr. Bellemakers.
- Heel veel bidprentjes van Rosmalense mensen of mensen die met Rosmalen een band hebben gehad. Inmiddels allemaal ingescand en te zien op onze bidprentjesbeeldbank.
- Rapporten van diverse opgravingen in ons dorp, onder andere naast de Lambertuskerk en de Raadhuisstraat.
- Inventarisatieverslag getiteld "Cultuur Historische Inventarisatie Noord Brabant".
- Bouwhistorische notitie: bouwkundig-, archeologisch- en dendrochronologisch onderzoek van de 300 jaar oude "Duinsche Hoeve"
- Heel veel schilderijen, tekeningen en etsen van deels verdwenen Rosmalense gebouwen (o.a. van het voormalige café "De Schaapskooi" en de Lambertuskerk: vanuit alle hoeken bekeken)
- Een omvangrijke serie foto's van de voormalige school op de Kruisstraat uit het einde van vorige eeuw
- Nog heel veel meer oude en nieuwe foto's, die inmiddels een plaats hebben gekregen op onze beeldbank

Een dorpswapen en dorpsvlag voor Rosmalen

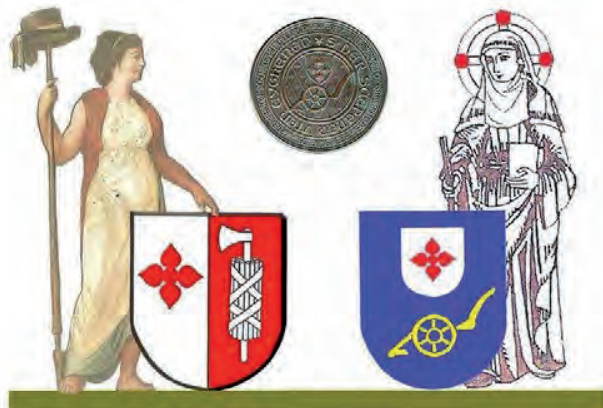
Martien Veekens



Tijdens de poging om in 1998/'99 'iets Rosmalens' in het gemeentewapen voor de nieuwe gemeente 's-Hertogenbosch te doen opnemen, werd gekozen voor het promoten van het 'Maaslands Vierblad' als voornaamste symbool van Rosmalens historische eigenheid.

Dit symbool (vier lindebladen om een knop) kwam in de Middeleeuwen veelvuldig voor op zegels van families die in rela-

tie stonden tot het gebied gelegen tussen Oss en de Dieze (o.a. Van Vladeracken). Rijksarchivaris J.P.W.A. Smit noemde het ooit "inheems in het Kwartier Maasland". Het alleroudste nog bestaande exemplaar (met een antieke gestileerde ploeg) bevindt zich in het stadsarchief en dateert van 20 juli 1348 (zie de eerste tekening door Martien Veekens). Het betreft hier het wapen van de schepenbank



Van der Eijghen c.q. Heze, toen nog het huidige Rosmalen en Nuland omvattende.

Tijdens de algemene ledenvergadering van Heemkunding Rosmalen in het voorjaar van 1998 werd het (hierbij afgebeeld) gemotiveerd ontwerp algemeen ondersteund. Gedurende de expositie, b.g.v. het tienjarig bestaan van Heemkunding Rosmalen, werden al stickers met het nog vast te stellen nieuwe dorpswapen verspreid.



Tijdens de raadsvergadering van 18 maart 1999, bij de behandeling van het raadsvoorstel *Wapen en vlag voor de gemeente 's-Hertogenbosch* (Agendanr. 3 Reg. Nr. 99.0176), werd het gecorrigeerde gemeentewapen door de gemeenteraad zonder één tegenstem als dorpswapen bevestigd. Hiermee werd tevens eerherstel verleend aan het



Maaslands vierblad en de antieke ploeg die door een heraldisch onjuiste interpretatie te Den Haag d.d. 16 juli 1817 waren vervormd tot een nietszeggend klaverblad (een heraldisch symbool voor greid- en weidebezit in Groningen en Friesland) en een evenzo nietszeggend (water)molenrad.

In 1935 kregen alle gemeenten in de provincie Brabant een blokkenvlag met daarop het wapen, zoals archivaris mr. J.P.W.A. Smit dat toen voor ogen had. Dit gebeurde bij gelegenheid van het 750-jarig bestaan van de hoofdstad van Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch. Het meest opmerkelijke aan de vlag van Rosmalen was dat archivaris Smit hier het oneigenlijke klaverblad al had vervangen door een heus Maaslands Vierblad, dat ook op de oude zegels van de schepenbank stond afgebeeld.



De defileervlag is door de Gemeente Rosmalen ruim 30 jaar lang (tot de bevestiging van een officiële vlag in 1966) als een heuse gemeentevlag in gebruik gebleven. De Heemkundekring Rosmalen heeft als bewaker van het Rosmalens erfgoed deze vlag in eigendom gekregen.

Toen de Rosmalense gemeenteraad op 7 maart 1966 een officiële vlag voor de gemeente Rosmalen vaststelde, negeerde men hetgeen archivaris Smit en de Hoge Raad van Adel in 1963 nog stelden:

“Uit het schrijven van de Rijksarchivaris in de provincie Noord-Brabant blijkt duidelijk dat Mr. Smit bepaald gelijk had, dat in het wapen van Rosmalen een vierblad voorkomt en geen klaverblad.”

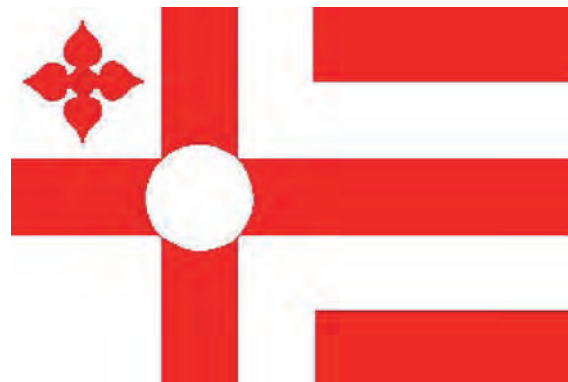
Ondanks het advies van deskundigen besloot de Rosmalense gemeenteraad toch tot het vaststellen van een gemeentevlag met een watermolenrad (i.p.v. de gestileerde antieke ploeg) en een (nietszeggend) drieblad. Aan de oude Rosmalense symbolen in de vlag werd respectloos voorbijgegaan. Zonder verder nadenken werd de foutieve wapentekening met de Haagse kleuren uit 1817 op een blauw doek geplaatst.



Heemkundekring-vicevoorzitter Leo v.d. Plas vroeg, na de acceptatie van het wapenvoorstel, vervolgens aan Martien Veekens om ook een dorpsvlag voor Rosmalen te ontwikkelen.

Het Eureka-idee werd geboren op 19 april 1999. Naast het Maaslands Vierblad werd een nieuw symbool ingebracht: het Birgittijns Kruis, wat blijvend zou moeten herinneren aan die bijzondere bovenregionale cultuur-historische betekenis die de Abdij Mariënwater (Koudewater) te Rosmalen vanaf 1437 eeuwenlang heeft gehad. Op 1 juli 1999 legde Veekens zijn idee voor aan het bestuur van de Heemkundekring. Na nog een aanvullende studie te hebben gedaan naar de mogelijkheid om ook een herkenbaar ploegsymbool op te nemen, werd het idee van 19 april 1999 het definitieve ontwerp dat door het bestuur op 26 augustus 1999 werd geaccepteerd.

In een 36 pagina's tellende brochure ('Een dorpsvlag voor de voormalige gemeente Rosmalen') werd de motivering tot deze vlag uiteen gezet. Mede dankzij de ondersteuning die vanaf toen door voorzitter Dorry Derhaag-Doomernik werd verleend, stemde de gemeenteraad van 's-Hertogenbosch op 8 juni 2000 unaniem in met het voorstel.



Een gedachtenisprentje voor een gemeentewapen

Een wat opvallende uiting van onvrede met het verdwijnen van het gemeentewapen van Rosmalen door de herindeling van het gebied rond 's-Hertogenbosch werd gedistribueerd bij het einde van de gemeenteraadsvergadering, waarin een besluit was gevallen over het te voeren wapen van de vergrote gemeente Den Bosch.

De heemkundekring had geijverd voor het opnemen van het vierblad van het opgeheven Rosmalen in het bestaande wapen van Den Bosch, om zodoende een van de oudste symbolen uit de streek niet verloren te laten gaan. Zelfs de Brabantse tele-

visiezender TV 8 was geïnteresseerd geraakt in de materie, en interviewde de belangrijkste man in het gebeuren, de heer M. Veekens, die een brochure van 28 pagina's aan zijn gezichtspunten had gewijd.

Ondanks alle inspanningen was het al snel duidelijk dat een toevoegen van het vierblad, of een gedeelte daarvan, het niet zou halen. Reden voor voor de heemkundekring om de leden van de gemeenteraad bij het verlaten van de raadszaal een 'doodsprentje' te overhandigen. Je moet er maar op komen.

A.H.HOEBEN



62

Heraldisch Tijdschrift 5 (1999)

Ter gedachtenis aan

MAASLANDS VIERBLAD

Als bestuurssymbool voor Rosmalense gronden ontstaan op 21 augustus 1309.

Als bestuurssymbool voor Rosmalense gronden vernietigd op 18 maart 1999.

Geboren als middeleeuws wapensymbool van meerdere families die gronden bezaten in het westelijk deel van het Kwartier Maasland (Meierij van 's-Hertogenbosch) werd jij tot een bestuurssymbool van de Polder van den Eijgen die op 21 augustus 1309 zijn bestaan begon. Samen met een gestileerde ploeg stond je ook als bestuurssymbool voor de Schepenbank eerst van Heze en vervolgens voor de Schepenbank Rosmalen. Als bestuurssymbool voor de Gemeente Rosmalen werd je op 16 juli 1817 verkracht door de Haagse Hooge Raad van Adel. Te lang heb je toen een verborgen bestaan moeten leiden, verscholen achter zo'n nietszeggend klaverblad. Rijksarchivaris J. Smit was de enige die in 1935 en 1963 oog voor jou had en jou in eer wilde herstellen, maar het waren enkel dovenmansoren die naar hem luisterden.

Op 12 januari 1989 werd de Heemkundekring Rosmalen opgericht. Als logo koos men voor de afbeelding op oude Rosmalense zegelafdrukken. Eindelijk mocht jij je weer aan de Rosmalensen tonen. Een kans om je ook weer als bestuurssymbool voor de Gemeente Rosmalen te laten zien, werd je niet meer gegeven. Op 31 december 1995 moest de Gemeente Rosmalen, samen met de Gemeente 's-Hertogenbosch, worden opgeheven. Een nieuwe kans werd je geboden toen de algemene ledenvergadering van de Heemkundekring Rosmalen op 12 maart 1998 besloot om jou, zoveel als nog mogelijk was, eerherstel te verlenen. De opname in het dorpswapen slaagde. Om ook weer bestuurssymbool te kunnen zijn, (h)erkenbaar voor de bewoners van Rosmalense gronden, heeft vooral de Werkgroep Ondersteuning Genealogie en Heraldiek van de Heemkundekring Rosmalen alle moeite gedaan om je zichtbaar te maken in het wapen van de nieuwe gemeente 's-Hertogenbosch. Zelfs rijksarchivaris L. Pirenne sprak op 27 januari 1999 bij het zien van een voorstel met jou als uitkomend Maaslands vierblad over: *Een vondst!* en *Misschien zo doen?* Tijdens een hearing op 4 maart 1999 werd aangetoond: *het kan*. Toch bleven meerdere (zelfs enkele Rosmalense) raadsleden hun oogkleppen ophouden en gingen door met het vertrappen van weer een stukje Rosmalense identiteit. Een cultuur-barbaarse hamerslag op 18 maart 1999 heeft jou als bestuurssymbool vernietigd.

Het nalatenschap van het St. Antoniusgilde uit Hintham

Hans Groenewoud

We krijgen als Heemkundekring regelmatig allerlei zaken aangeboden, die op een of andere manier iets met Rosmalen te maken hebben. Soms zijn daar heel bijzondere zaken bij. Zoals onlangs uit Hintham. Door verhuizing van een van de laatst overgebleven gildebroeders van het oude St. Antoniusgilde werd aan ons gevraagd ons te ontfermen over het archief en een aantal andere zaken van dit oude gilde.

Via een schrijven uit ons archief van Peter-Jan van der Heijden weten we dat het al een heel oud gilde moet zijn geweest. Via een bijlage bij het proefschrift van Alphons van Bichelaar uit 1998 (Het notariaat in de Stad en Meierij van 's-Hertogenbosch tijdens de late middeleeuwen, 1306-1531) weten we dat er een oorkonde bestaat waarin een en ander hierover staat beschreven. Van der Heijden geeft in zijn brief een fotokopie weer van de vertaling van de latijnse tekst van deze oorkonde;

Op 24 november 1487 wordt er vanuit de Bossche Sint Janskerk en beschreven door notaris Jan van Amelrijk (= Johannes Amelrici de Buscoducensis) op verzoek van de inwoners van Hintham zelf een kapalanie met twee wekelijkse missen ter ere van St. Sebastianus en St. Antonius in de onlangs gebouwde, maar nog niet ingewijde St. Antoniuskapel in Hintham gehouden. Instemming: akte 13 januari 1490

De officiële acte bevindt zich in het Archief van het Bisdom 's-Hertogenbosch in de collectie "Mechelse aanwinsten", inventarisnummer 95.

Opmerkelijk is dat Van der Heijden in het concept van een artikel over het gilde aangeeft dat er van oorsprong geen sprake is van een gilde maar van een broederschap. De meeste Brabantse schutters-gilden zijn immers uit broedersschappen ontstaan. Toen ze zich gingen bewapenen en uit liefhebberij gingen schieten (meestal tweede helft 15e eeuw), veranderden ze in schuttersgildes, maar bleven ze wel trouw aan hun kerkelijke plichten. Daarnaast heeft ook ons redactielid Gerrit Mol in 1998 een serie artikelen aan het Antoniusgilde en de voormalige Antoniuskapel gewijd. Deze zijn in ons Rosmalla-archief terug te vinden. Ook Henk de Werd heeft in zijn in 1985 verschenen boek "Rosmalen vroeger" uitgebreid over de geschiedenis van

dit gilde geschreven. Uit alle artikelen blijkt dat het gilde al een heel lange geschiedenis kent. We kunnen ervan uitgaan dat het omstreeks 1498 is opgericht: het heeft dus vrijwel zeker de respectabele leeftijd van 532 jaar bereikt!

Hoe zit dat met het aan ons geschonken archief en de andere gildezaken?

Het archief en de andere bij het gilde behorende zaken zijn niet ons eigendom geworden. We hebben een bruikleenovereenkomst gesloten met de schenker met een aantal bijzondere bepalingen. We hebben daarbij afgesproken "als goed huisvader" over de gildezaken te waken. Dit wil zeggen dat, als er weer behoefte bestaat om het gilde echt nieuw leven in te blazen, we afstand moeten doen van de schenking, zodat het gilde bij het voortbestaan weer over de eigen zaken kan beschikken.

Waar bestaat de schenking uit?

Allereerst natuurlijk uit een uitgebreid papieren archief. Het bevat allerlei notulenboeken, registers, reglementen, dankbetuigingen, in- en uitgaveboeken, zelfs een brandverzekeringpolis (uit 1938 voor eventuele schade aan vaandels, vlaggen, trommels, banieren en andere zaken ter waarde van fl. 300 met het voor onze tijd ongelooflijke premiebedrag van fl. 1.00 per jaar!)

Daarnaast natuurlijk veel onderscheidingstekens, oude foto's en vooral een aantal "Reglementboeken" met daarin de gedragscode hoe je als goed en trouw gildeman te gedragen. Want: het ging in die tijd vooral over de man als gildebroeder. Daarnaast zijn er een aantal kledingstukken, rouwbanden en oude kaarten van het gebied waar de leden van het gilde vandaan kwamen. Heel blij zijn we ook met een tweetal vaandels, waarvan het ene vaandel, naast de beeltenis van de H. Antonius met het varken, het opschrift 1883 heeft en het andere vaandel een borduurwerk van de Heilige Antonius met daaronder het jaartal 1498, het al eerder genoemde mogelijke jaar van de stichting van het gilde.

Enkele foto's volgen hierna om aan te geven hoe prachtig en waardevol deze in bruikleen gegeven bezittingen van het gilde zijn. We hopen een aantal zaken mogelijk in de toekomst aan belangstellenden te kunnen tonen als we daar een goede gelegenheid voor hebben.



Vaandel met opschrift 1498



Vaandel met opschrift 1883



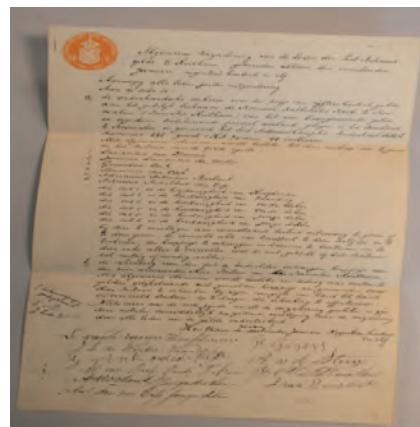
Hoofdmanpenning uit 1900



Koningsonderscheiding



St. Antonius met het varken (onderdeel oud vaandel?)



Officiële notariële acte van de ALV van 1911

Voetbalhistorie ut ons eigen durpke (deel 2)

Rien van den Broek

In de Rosmalla van september 2021 heb ik een begin gemaakt met het belichten van de voetbalhistorie in Rosmalen. Deel 1 ging over de start van het voetbal in Rosmalen.

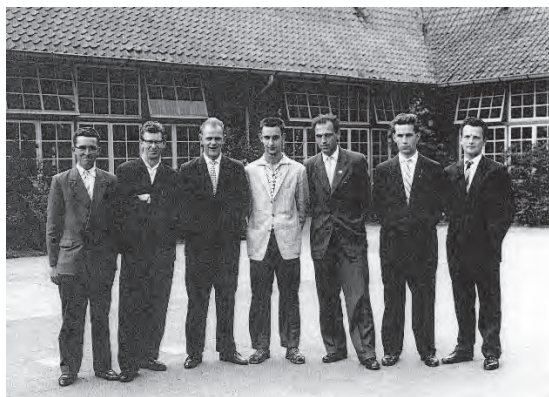
Heel snel hebben we het dan over OJC Rosmalen, maar we moeten zeker niet vergeten dan we ook nog twee andere bloeiende verenigingen hebben, RKVV Maliskamp en RKKSJ Kruisstraat.

Deel 2 Jeugdleiders van toen bij OJC



bovenstaande foto (oktober 2021) zien we Jo Versteijnen (links) en Willy van Deursen (rechts), in het midden Frans Driessen in die tijd een van de voetbalpupillen bij OJC.

We gaan terug naar het begin van de jaren 60.



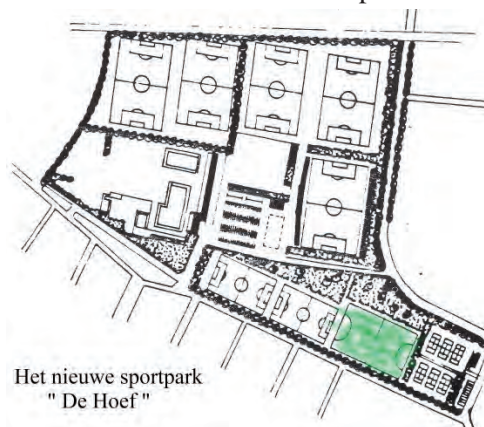
De mannen van het eerste uur, op de speelplaats van de voormalige meisjesschool in het dorp. V.l.n.r. Willy van Deursen, Gerard van de Wetering, Henk Langens, Henk Versteijnen, Leo Kappen (hoofdleider), Jo Versteijnen en Jan van Osch.

Het was behelpen in die tijd vertellen Jo (83 jaar) en Willy (81 jaar) Er was nauwelijks materiaal en voetballen in eigen shirt. Het eerste veld op De Hoef lag voor de boerderijen van Coppens (zie onderstaande tekening), dit was in de omgeving waar nu 't Kwekkeltje aan de Sportlaan zit. Omkleden kon in de boerderij maar de meesten kwamen in voetbalkleren naar het veld. Er was in het begin nog geen pupillencompetitie op zaterdag, er werd in de avond onderling gevoetbald. De teams hadden prachtige namen zoals, de leeuwen, de tijgers, de poema's, etc.

Op



Frans Driessen (72 jaar) was een van de pupillen in die tijd en vertelt dat ze voetbalschoenen met houten noppen hadden en dat de voetbal was gemaakt met leren veters, als je al durfde te koppen stond de veter in je voorhoofd. Wisselen mocht alleen als er sprake van een blessure was.



Na enkele jaren waren de velden op De Hoef klaar en werd er ook in competitieverband gevoetbald. Veel jeugdleiders waren er toen nog niet, Jo en Willy waren inmiddels samen met enkele andere leiders elke zaterdag op De Hoef te vinden, onderling elkaar helpen met spelers en samen begeleiden van alle teams.

Natuurlijk werden er ook uitwedstrijden gespeeld. Met z'n allen op de fiets naar andere verenigingen, door weer en wind. Willy vertelt nog 'n mooi verhaal van hoe het kan lopen. Op terugweg na 'n wedstrijd bij Wilhelmina, ja hoor 'n leuke band, in Den Bosch hulp gezocht en gekregen. Enkele jaren later werd de bandenplakker, de schoonvader van Willy.

Voordat je lid werd van 'n voetbalclub werden er op de lagere school stratenteams gemaakt, zo had je bijv. De Krommenhoek, De Nieuwendijk, etc. en werd er op woensdagmiddag onderling volop gevoetbald.

In 1960 telde OJC 170 juniorleden tussen 10 en 18 jaar, die dank zij de jeugdleiders allen aan de competitie konden deelnemen.

Jo Versteijnen met zijn jeugdteam.



Willy van Deursen met zijn jeugdteam.



Ongetwijfeld vele herkenbare gezichten, we hadden er alle namen natuurlijk bij kunnen zetten, maar wat is nu mooier dan proberen iedereen te herkennen.

De foto's komen binnenkort ook op onze Facebookpagina om duidelijkheid te krijgen.

Eerst zelf actief voetballen en daarna jeugd-leider, zo is het ook gegaan met Frans Driessen, lange tijd heeft Frans vele voetballers mogen begeleiden. Hieronder een foto samen met collega Paul Zerner.



Ook de schrijver van dit artikel is tijdens zijn junior voetbalperiode bij OJC geïnspireerd door zijn toenmalige leider Wim van den Bosch. Mede hierdoor is hij in de periode van 1977 tot 2006 in alle leeftijdsgroepen actief geweest als jeugdleader.



Ook in volgende edities van Rosmalla willen we graag bijzondere historische verhalen achter onze Rosmalense voetbalverenigingen publiceren.

We zijn daarom op zoek naar clubiconen die ons hier verder mee helpen. Stuur een email naar: voorzitter@heemkundekringrosmalen.nl en we nemen graag contact met u op.

Voor God, Koningin en Vaderland

Gerrit Mol

Nee, dit verhaal gaat niet over Rosmalen. Wel is het een verhaal wat veel Rosmalense leeftijdgenoten hebben meegemaakt en daarom is het van belang dat het doorverteld wordt. Het gaat over de dienstplicht, die ik in mijn jonge jaren moest vervullen en velen met mij. Dat is een heel bijzondere periode in ons leven geweest.

Ik was nummer zes in ons gezin, mijn oudste broer hoefde niet op te komen, hij kreeg vrijstelling vanwege persoonlijke onmisbaarheid: hij werkte in de bakkerszaak van mijn ouders. Mijn tweede broer had wel gediend en was zelfs uitgezonden naar Nieuw-Guinea. Broer nummer 3 zat op het seminarie en hoefde dus niet in het leger. Toen hij trouwens later voor een andere levensweg koos, moest hij alsnog opkomen. Zelf kreeg ik aanvankelijk uitstel. Ik zat op de kweekschool en gebruikelijk was dat je dan eerst je studie mocht afmaken.

Maar dan kwam toch de dag dat ik me in Maastricht in de kazerne moest melden. Dat was voor mij aan de andere kant van de wereld en het was reuze spannend. Het eerste wat ik te horen kreeg op het station, waar alle nieuwkomers werden verwelkomd door een paar schreeuwleijkerds, was dat ik vanaf dat moment onder de krijgstucht viel en dat dat vooral betekende: gehoorzaamheid en je kop houden. In grote vrachtwagens werden we naar de kazerne vervoerd en dat was al meteen een kwelling. Ik had last van wagenziekte en dan zit je in zo'n bak echt niet lekker.

De eerste paar dagen bestonden voornamelijk uit het in ontvangst nemen van alleen maar groene kleding. Alleen de schoenen waren bruin. De eerste weken kenmerkten zich trouwens haast bij iedereen door pijnlijke voeten: die soldatenkistjes hadden echt weken nodig om aan jouw voeten te wennen, of andersom. De helft van de inmiddels gevormde compagnie liep mank!

We kregen beddengoed uitgereikt. Dat was in het begin nog een strooien matras! Ijzeren ledikanten, dubbeldeks. De verstrekte dekens moesten recht in het gelid liggen. Overdag moest je er een pakketje van maken wat door

de dienstdoende sergeant of korporaal met een meetlatje nagemeten werd. Je ijzeren kast moest bij iedereen volgens voorschrift ingedeeld worden en dat betekende: alles kaarsrecht. Je deed je uiterste best om dat voor elkaar te krijgen, maar het gebeurde toch vaak dat een of andere superieure idioot met zijn stok alles uit de kast trok.

Eten deed je in grote eetzaal, waar je in colonne naar toe werd gedirigeerd. Wachten voor de deur tot er plaats was. Af en toe liet iemand zijn bestek op de grond vallen en dan kon je er naast gaan liggen! 's Morgens om 6 uur hoorde je al van ver een officier van dienst aankomen, die met een stok tegen de ijzeren kasten slaand iedereen uit bed trommelde. Je moest het niet wagen om je nog een keer om te draaien.

De eerste weken bestonden voornamelijk uit leren marcheren. Urenlang. Nooit deden we het goed, steeds opnieuw beginnen. Het kwam niet in je op om tegen dit alles te protesteren. Je werd monddood gemaakt. De angst voor straf, die vaak bestond uit het intrekken van het week-endverlof, zorgde ervoor dat je je als slaaf liet behandelen. In diensttijd leerde je wat discipline kan betekenen. Later beseftte ik dat er sprake was van kadaverdiscipline. "Befehl ist Befehl" kwam er dichtbij.

De opdrachtgevers hadden volgens mij vaak te kampen met een vorm van machtswellust en sadisme. Ik herinner mij een collega-soldaat die om een of andere kleinigheid een kuil van 1 meter diep moest graven, zijn naam erin moest schrijven en vervolgens die kuil weer moest dichtgooien. Op een zondagmorgen in het veld werden wij verplicht uit een seksboek voor te lezen voor het hele peloton!

We leerden ook schieten. De kogel kwam bij mij altijd zo snel uit het geweer dat ik helemaal niet zag waar hij terecht kwam. Gelukkig waren er uiterst secure voorzorgsmaatregelen.

Was de hele diensttijd dan een kwelling? Zeker niet! Ik heb in de verschillende kazernes veel vrienden gemaakt. Ik heb in de militaire tehuizen leren biljarten en we hadden vaak gezellige uurtjes. Heel belangrijk voor onze ontwikkeling: we kwamen met mensen uit allerlei geleidingen in

aanraking. Dat was ik als dorpsjongen in ieder geval niet gewend. En ook niet te versmaden: ik mocht mijn militair rijbewijs halen dat na de dienstitijd gemakkelijk omgezet werd in het burgerlijk rijvaardigheidsbewijs. Ook leerde ik mijn dienstauto poetsen. Na elk half uurtje rijden moest je ongeveer vier uur je wagen schoonmaken. Dat deden we achter de garage, zodat je niet gezien werd. Na een kwartier waren we klaar en konden we drie uur inde zon liggen luieren!



Brabants

Gerrit Mol

Een echte Rosmalenaar zal altijd merken dat iemand “van buiten” een andere spreektaal of met een andere tongval spreekt. Brabant is net een boom: één wortel, verschillende takken. Onze spreektaal, ons dialect verbindt ons, Brabanders. Niet omdat het een mooiere of betere taal is (hoewel, naar het schijnt, Adam en Eva al Brabants spraken!), maar het voelt bij velen warmer aan dan het ABN. Binnen onze heemkundekring hoor ik af en toe geluiden om meer aandacht te besteden aan ons dialect. Het artikel van Jo Versteijnen, elders in dit blad, is daar een bewijs van. Tot voor enkele jaren schreef Harrie Coppens talloze verhaaltjes en spreuken in Rosmalla in het dialect. Waarom dit allemaal gezegd wordt? Wie net als ik graag Brabants spreekt en waardeert, moet zeker eens kennis nemen van het blad “Brabants”. Het blad noemt zich “Kwar-

taalblad over Brabanders en hun taal.” Dat zegt genoeg: de redactie, die met Cor en Jos Swanenberg veel Rosmalens bloed heeft, slaagt er vier keer per jaar in een prachtig verzorgde uitgave te maken met tal van -vaak- humoristische verhalen en wetenswaardigheden over en uit heel Brabant. En dat vaak in het Brabants dialect, maar evengoed in zeer verzorgd Nederlands over Brabantse taal en gewoonten. Voor wie het Brabants niet goed kan lezen of het liever hoort, is er bij elke aflevering een luisterbox, waar je prachtige dialectverhalen en liedjes hoort. Helaas kondigt de redactie van “Brabants” in het jongste nummer (december) een voorzichtig einde aan. U raadt het al: te weinig abonnees! Hopelijk maakt dit verhaal u nieuwsgierig. Voor de prijs hoeft u het niet te laten: 24,50 euro voor een jaarabonnement. Ik zou zeggen: neem de proef op de som: info@stichtingbrabants.nl



Deze foto van Onbekende auteur is gelicentieerd onder CC BY-SA-NC